

RAPPORT

ORGANISERING AV ARBEIDSLIV

Forskjeller i skatt og tilgang på velferdsgoder

Forord

Menon Economics har på oppdrag for Akademikerne gjennomført en analyse av konsekvenser på individ- og samfunnsnivå av forskjeller i skatter og tilgang på velferdsordninger mellom ulike tilknytningsformer til arbeidslivet.

Vi vil gjerne takke Akademikernes prosjektleder Nina Sverdrup Svendsen for samarbeidet. Vi vil også rette en takk til Idar Eidset fra Respons Analyse for å stille datasettet fra surveyundersøkelsen blant Akademikernes næringsdrivende til disposisjon, og ikke minst medlemmene av Akademikernes utvalg for selvstendig næringsdrivende for å bidra med sin tid og informasjon i studien.

Forfatterne står ansvarlig for alt innhold i rapporten.

Oktober 2016

Gjermond Grimsby
Prosjektleder
Menon Economics

Innhold

SAMMENDRAG OG KONKLUSJON	3
1. INTRODUKSJON	9
2. BESKRIVELSE AV DAGENS SITUASJON	11
2.1. Kort om de ulike tilknytningsformene til arbeidslivet	11
2.2. Sentrale forskjeller i skattlegging og i rettigheter til velferdsordninger mellom tilknytningsformer til arbeidslivet	12
2.3. Analyse av økonomiske fordeler og ulemper ved ulike tilknytningsformer til arbeidslivet	14
2.3.1. Konsekvenser av tilknytningsform for en gjennomsnittsperson	14
2.3.2. Hvilken type personer tiltrekkes av de ulike tilknytningsformene?	17
2.3.3. Økonomisk forskjellsbehandling mellom tilknytningsformer	25
2.3.4. Overordnet vurdering av tilknytningsformene til arbeidslivet	27
3. OMFANG AV ULIKE TILKNYTNINGSFORMER I DAG OG FORVENTET UTVIKLING FREMOVER	29
3.1. Fordelingen av ulike tilknytningsformer i dag	29
3.2. Entreprenørskapsdemografien	31
3.3. Forventet utvikling med hensyn til fordeling av tilknytningsform	32
4. MYNDIGHETENES SAMFUNNSMÅL	38
5. PROBLEMER MED DAGENS REGELVERK OG POTENSIELLE TILTAK	39
6. SAMFUNNSØKONOMISKE KONSEKVENSER AV TILTAK	42
6.1. Tiltaksalternativ A: Harmonisering av forskjeller i mulighet for skattefradrag for privat pensjonssparing	42
6.2. Tiltaksalternativ B: Innføring av minstefradrag for enkelpersonforetak	43
6.3. Tiltaksalternativ C: Redusere prisen på forsikring for korttidssykdom for selvstendig næringsdrivende	44
6.4. Tiltaksalternativ D: Informasjonsvirkemidler	46
6.5. Tiltaksalternativ E: Forenklingstiltak	48
REFERANSELISTE	51
VEDLEGG 1	53
VEDLEGG 2	54
VEDLEGG 3	55

Sammendrag og konklusjon

Det er om lag 2,6 millioner sysselsatte i norsk økonomi. Den dominerende formen for tilknytning til arbeidslivet er arbeidstakere i bedrifter og organisasjoner med flere ansatte. Disse utgjør over 90 prosent av alle sysselsatte (SSB, 2014). De øvrige ni prosentene er tilknyttet arbeidslivet som selvstendig næringsdrivende og frilansere. I overkant av 150 000 av de sysselsatte er selvstendig næringsdrivende, mens grove estimater tilsier at antallet frilansere er i underkant av 100 000.

Hvordan andelen selvstendige vil utvikle seg fremover er usikkert. Økning i arbeidsledigheten og en større andel innvandrere i befolkningen, tilsier isolert sett en svak økning i antall selvstendige fremover. Oljeprisfallet har ført til en reduksjon i investeringsnivået i offshore olje og gass, og med det en nedgang i aktiviteten hos norsk offshore leverandørindustri. Samtidig har man også hatt en sterk økning i innvandring til Norge. For både arbeidsledige og innvandrere er det å jobbe som selvstendig ofte den eneste tilgjengelige muligheten for sysselsetting.

Tabell 1: Begrepsbruk

Arbeidstaker: Personer som er i et fast eller midlertidig ansettelsesforhold med en arbeidsgiver

Frilanser: Er lønsmottakere som arbeider for en arbeidsgiver på oppdragsbasis

Enkeltpersonforetak: Selvstendig næringsdrivende organisert gjennom enkeltpersonforetak

Ansatt i eget AS: Selvstendig næringsdrivende organisert gjennom å være ansatt i eget AS

Når vi refererer til *selvstendig næringsdrivende* refererer vi til personer tilknyttet arbeidslivet i enkeltpersonforetak eller ansatt i eget AS. Dersom vi bare referer til *selvstendige* så er frilansere også inkludert.

Det store usikkerhetsmomentet knytter seg imidlertid til hvilken betydning «delingsøkonomien» vil ha fremover. Internett og digitale plattformer reduserer transaksjonskostnadene knyttet til formidling og deling, hvilket åpner opp for at selvstendige personer tilbyr tjenester i markedet basert på sin arbeidskraft og sine kapitalvarer. Vi forventer at delingsøkonomien vil øke antallet selvstendige innen tjenestenæringer hvor det ikke er betydelige stordriftsfordeler. Eksempler på dette er «manuelle formidlingstjenester», slik som varehandel og transport. Her vil trolig de digitale markedsplattformene ha en viktigere koordinerende rolle en tidligere, noe som åpner opp for en større andel selvstendige. Det samme gjelder også «hjelpetjenester», for eksempel omsorgstjenester og rengjøring. Her vil det bli lettere å operere som selvstendig når de digitale formidlingsplattformene blir tatt mer i bruk.

Det er flere markante forskjeller i skattlegging av inntekt og rettigheter til velferdsordninger mellom de ulike tilknytningsformene til arbeidslivet. Forskjellene aktualiseres nå ved at man forventer at det kan bli flere selvstendige fremover. Et annet poeng er at kvinner er underrepresentert som selvstendig næringsdrivende. I den grad man kan redusere risikoforskjellen mellom de ulike tilknytningsformene vil dette kunne bidra til å bedre kjønnsbalansen.

For å synliggjøre hvordan summen av forskjellene slår ut for enkeltindividene har vi utviklet en modell som beregner både fordelene og kostnadene knyttet til de mest sentrale forskjellene ved de ulike tilknytningsformene. Modellen tar høyde for følgende forskjeller mellom tilknytningsformene:

- Skattesatser, forsikring (og mulighet til å kjøpe tilleggsforsikring) mot inntektsbortfall ved kort- og langtidssykdom,
- forsikring mot arbeidsledighet og oppdragstørke,
- nivået på minstefradrag
- nivået på skattefradrag ved privat pensjonssparing.

Utvikling av modell for analyser på individnivå

Analysen tar utgangspunkt i en norsk «gjennomsnittsperson», og beregner hvilken disponibel inntekt han eller hun kan forvente avhengig av tilknytningsform. Her legger vi inn antagelser om gjennomsnittspersonens alder, utdannelsesnivå, lønn¹, sykefravær og sannsynlighet for å oppleve oppdragstørke eller arbeidsledighet.

Legger man forutsetningene om gjennomsnittspersonen til grunn, viser analysen at arbeidstakere og enkeltpersonforetak får om lag samme forventede disponible inntekt, rett i underkant av 500 000 kroner (se oppsummering i tabell nedenfor). Dersom man er tilknyttet arbeidsmarkedet som frilanser eller ansatt i eget AS forventer man imidlertid en disponibel inntekt som er om lag 13 500 kroner lavere. Hovedgrunnen til at arbeidstakere kommer godt ut med hensyn til forventet disponibel inntekt følger av at de er den eneste gruppen som har forsikring mot inntektsbortfall ved korttidssykdom gjennom arbeidsgiver. Grunnen til at enkeltpersonforetak får høyere forventet disponibel inntekt enn frilansere og ansatte i eget AS er fordi enkeltpersonforetak ikke betaler arbeidsgiveravgift. Selv om enkeltpersonforetak isolert sett har høyere trygdeavgift enn de andre tilknytningsformene blir den totale skattebelastningen lavere når man ser trygdeavgiften og arbeidsgiveravgiften i sammenheng. En inntektsforskjell på 13 500 kroner tilsvarer en lønnsøkning på omtrent 3 prosent. Dette høres kanskje lite ut, men når man trekker fra alle faste løpende kostnader man har i løpet av et år, vil 13 500 kroner ekstra på toppen være en betydelig og merkbar økning i konsummulighetene.

Gjennomsnittspersonen er et nyttig utgangspunkt for analysen. Enkeltindivider varierer imidlertid betydelig med hensyn til alder, sykefravær og risikovilje. For å belyse hvordan ulike avvik fra gjennomsnittspersonen vil påvirke hvilken tilknytningsform som er ideell, benytter vi modellen til å gjennomføre partielle analyser hvor vi varierer en faktor, for eksempel nivået på korttidssykefravær, samtidig som man holder nivået på de andre områdene konstant. Analysene viser at dersom man holder de øvrige forutsetningene om gjennomsnittspersonen fast, vil enkeltpersonforetak ha høyest forventet disponibel inntekt så lenge man er korttidssyk mindre enn 3 prosent av tiden, langtidssykefraværet er mindre enn 2 prosent og sannsynligheten for oppdragstørke er mindre enn 4 prosent. Det denne analysen forteller oss er at enkeltpersonforetak er en attraktiv tilknytningsform til arbeidslivet for personer som er lite syke og har et stabilt marked for sine varer eller tjenester. Det å være tilknyttet arbeidslivet som ansatt i eget AS eller som frilanser er kun å foretrekke fremfor enkeltpersonforetak dersom man forventer et høyt sykefravær eller dersom det er stor sannsynlighet for oppdragstørke. For personer med disse karakteristikaene vil imidlertid det å være arbeidstaker uansett være å foretrekke med hensyn til forventet disponibel inntekt.

¹ Lønn for personer med over fire år høyere utdanning

Tabell 2: Sentrale forventede inntektsforskjeller for en "gjennomsnittsperson" med forventet lønnskostnad på 852 000 kroner.²

Tilknytningsform	Avgifter	Gjenytelser	Andre forsikringer	Netto disponibel inntekt
Arbeidstaker	Betaler 102 000 kroner i arbeidsgiveravgift og 59 000 kroner i trygdeavgift	5700 kroner tapt til langtidssykdom og 23 900 kroner tapt til arbeidsledighet/ oppdragstørke	0 kroner tapt til korttidssykdom.	495 000 kroner
Frilanser	Betaler 98 000 kroner i arbeidsgiveravgift og 57 000 kroner i trygdeavgift	5700 kroner tapt til langtidssykdom og 23 900 kroner tapt til arbeidsledighet/ oppdragstørke	27 300 kroner tapt til korttidssykdom. 0 kroner tapt dersom forsikring til 26 600.	481 300 kroner. Ved forsikring: 485 000 kroner
Enkeltpersonforetak	Betaler 0 kroner i arbeidsgiveravgift og 88 000 kroner i trygdeavgift	15 200 kroner tapt til langtidssykdom og 40 900 kroner tapt til arbeidsledighet/ oppdragstørke	27 300 kroner tapt til korttidssykdom. 9500 kroner tapt dersom forsikring til 24 100 kroner.	497 000 kroner. Ved forsikring: 490 600 kroner
Selvstendig i AS	Betaler 98 000 kroner i arbeidsgiveravgift og 57 000 kroner i trygdeavgift	5700 kroner tapt til langtidssykdom og 23 900 kroner tapt til arbeidsledighet/ oppdragstørke	27 300 kroner tapt til korttidssykdom. 13 600 kroner tapt dersom forsikring til 14 500 kroner.	481 300 kroner. Ved forsikring: 479 500 kroner

I økonomisk teori er det vanlig å anta at de fleste personer er risikoaverse i form av at de foretrekker en fast inntekt med sikkerhet fremfor en usikker inntekt som i snitt er like høy. Tar man høyde for risikoaversjon, fremstår det å være arbeidstaker som det økonomisk klart beste alternativet. Individuer som legger vekt på økonomisk sikkerhet vil også kunne foretrekke å være tilknyttet arbeidslivet ansatt i eget AS eller frilanser fremfor enkeltpersonforetak. Sistnevnte følger av at de andre tilknytningsformene har 100 prosent sykeforsikring ved langtidssykdom og arbeidsledighetstrygd inntil en inntekt på 6G, mens enkeltpersonforetak kun har 65 prosent sykeforsikring for inntektsbortfall mot langtidssykdom. I tillegg er det dårligere dekning ved oppdragstørke. Dersom man ikke kjøper tilleggforsikring har enkeltpersonforetak derfor den høyeste inntjeningsrisikoen. I praksis er det svært få som benytter seg av disse forsikringene. Dette tyder enten på at de personene som i dag er organisert som enkeltpersonforetak ikke er særlig risikoaverse, at disse forsikringene oppfattes som for dyre, eller at de ikke kjenner godt nok til de tilleggforsikringene som finnes.

Det finnes imidlertid også forskjeller mellom tilknytningsformene som ikke er tilknyttet sosiale velferdsgoder, men som har betydelige implikasjoner for hvilken tilknytningsform som er økonomisk mest fordelaktig for den enkelte. Det ene er at minstefradraget ikke gjelder for enkeltpersonforetak, og det andre er at arbeidstakere har betydelig høyere nivå på hvor mye de kan spare i individuell pensjon med skattefradrag. Tar man igjen

² For mer utdypende forklaring se kapittel 2.3.

utgangspunkt i gjennomsnittspersonen, viser modellberegningene at dersom man som enkeltpersonforetak har fradragsberettigede kostnader under omtrent 30 000 kroner per år, vil det være mer økonomisk fordelaktig å organisere seg som ansatt i eget AS. Dette resultatet forsterker seg ytterligere dersom man legger til grunn at personen er risikoavers. Analysene viser at ulike skattefradragsrater mellom arbeidstakere og selvstendige i AS knyttet til pensjonssparing kan utgjøre en årlig gevinst på inntil 9000 kroner i favør av arbeidstakere dersom rammene benyttes fullt ut og man har en høy lønn. For inntekter under 7G utgjør denne forskjellen om lag 2000 kroner i året dersom sparerammene benyttes fullt ut.

Overordnet samfunnsøkonomisk vurdering av forslag til tiltak

Norske myndigheter har flere målsetninger som tangerer organiseringen av arbeidslivet. Et førende prinsipp for utforming av skattesystemet er at man sikter mot en mest mulig ensartet beskatning av arbeidsavkastning, enten den kommer som lønn, næringsinntekt eller eierinntekt.

Ved å vurdere myndighetenes målsetninger opp mot resultatene fra analysen av dagens regelverk for de ulike tilknytningsformene, har vi identifisert fem områder hvor det kan være naturlig at myndighetene gjennomfører tiltak for å redusere unødvendige forskjeller mellom tilknytningsformene:

- Tiltaksalternativ A: Harmonisering av forskjeller i mulighet for skattefradrag for privat pensjonssparing
- Tiltaksalternativ B: Innføring av minstefradrag for enkeltpersonforetak
- Tiltaksalternativ C: Redusere prisen på forsikring for korttidssykdom for enkeltpersonforetak
- Tiltaksalternativ D: Informasjonsvirkemidler
- Tiltaksalternativ E: Forenklingstiltak

Tiltaksalternativene kan gjennomføres uavhengig av hverandre og er ikke gjensidig utelukkende, men kan vurderes som en liste over tiltak som myndighetene bør vurdere nærmere. For hvert av tiltakene er det gjort en overordnet samfunnsøkonomisk vurdering med hensyn til 1) hvilke nytte- og kostnadsvirkninger man kan forvente av tiltaket og hvordan dette er i tråd med myndighetenes målsetninger, 2) forventet samfunnsøkonomisk nettovirkning av tiltaket og 3) fordelingsvirkninger mellom aktørene.

Både *Tiltaksalternativ A* og *Tiltaksalternativ B* vil bidra til å redusere forskjeller i sosiale rettigheter mellom tilknytningsformene, og føre til at skatteregimet blir mer nøytralt og oppleves som mer rettferdig. Tiltakene drar også isolert sett i retning av at flere vil velge å etablere seg som selvstendige. Dette vil kunne gi bedre informasjonsflyt og kunnskapsspredning i samfunnet på tvers av organisasjoner; samtidig vil en større andel selvstendige også kunne føre til et mer fragmentert arbeidsliv hvor arbeidsgiveren har redusert forhandlingsmakt overfor oppdragsgiver.

Begge tiltak vil ha en negativ provenyeffekt på statsbudsjettet. Den samfunnsøkonomiske nettovirkningen av Tiltaksalternativ A vil i hovedsak avhenge av hvorvidt en eventuell økt sparing kan kompensere for en økt skattefinansieringskostnad som følge av at provenyinntektene til staten må hentes inn gjennom annen skattlegging. For Tiltaksalternativ B vil den samfunnsøkonomiske nettovirkningen av tiltaket avhenge av hvorvidt reduksjonen i administrative kostnader for enkeltpersonforetak kan kompensere for en økt skattefinansieringskostnad som følge av at provenyinntektene til staten må hentes inn gjennom annen skattlegging.

Bakgrunnen for *Tiltaksalternativ C* er at enkeltpersonforetak har betydelig dyrere forsikring mot inntektsbortfall ved korttidssykefravær enn de andre tilknytningsformene til arbeidslivet. Eksempelvis er forsikringen om lag tre ganger så dyr for enkeltpersonforetak som for frilansere, og mer enn dobbelt så dyr som lignende forsikring for

ansatte i eget AS. Følgelig er det tilnærmet ingen enkeltpersonforetak som kjøper denne tilleggsforsikringen. Mangelfulle rettigheter ved sykdom trekkes frem som den viktigste utfordringene ved å starte opp og drive egen virksomhet, og særlig blant kvinner.

Som et potensielt tiltak, foreslås det derfor at prisen på tilleggsforsikringen fra NAV for kortidssykdom for enkeltpersonforetak reduseres, og at det bør vurderes om denne tilleggsforsikringen kan utformes på samme måte som tilsvarende forsikringsordningen for småbedrifter. Tiltaket vil bidra til å utjevne de sosiale forskjellene mellom tilknytningsformene. Særlig vil tiltaket kunne ha en positiv effekt på andelen kvinner som velger å være selvstendig næringsdrivende, ettersom tiltaket reduserer sykdomsrisiko og kvinner har vist seg å være mer risikoaverse (se for eksempel Charness and Gneezy, 2012). Tiltaket vil trolig ha en negativ provenyeffekt for staten, men dette er ikke entydig ettersom man kan forvente flere effekter av å sette ned prisen på tilleggsforsikringen fra NAV. Den samfunnsøkonomiske nettovirkningen av Tiltaksalternativ C vil avhenge av hvordan inntjeningen til ordningen med lavere priser vil være sammenlignet med dagens tilleggsforsikring. Økonomisk teori tilsier at en ordning med billigere forsikringspremie vil kunne tiltrekke seg en bredere gruppe, ikke bare de som har høy sannsynlighet for kortidssykdom. Dette tilsier isolert sett at en prisreduksjon kan øke nettoinntjening for forsikringsordningen.

Tiltaksalternativ D handler om at myndighetene forbedrer sine informasjonsvirkemidler. Tiltaket vil gjøre det lettere og mindre ressurskrevende for den enkelte å identifisere den tilknytningsformen som passer best for seg. En mulighet er at myndighetene lager en relativt detaljert online «tilknytningsformkalkulator» som fanger opp forskjellene mellom de ulike tilknytningsformene både med hensyn til skattlegging og hvilke velferdsrettigheter man har. Informasjonsarbeidet kan potensielt også bli en del av trepartssamarbeidet mellom partene i arbeidslivet – arbeidstakerne, arbeidsgiverne og staten. Per i dag er de selvstendige ikke en del av trepartssamarbeidet, samtidig kan de selvstendige både være medlem av arbeidstaker- og arbeidsgiversiden.

Den samfunnsøkonomiske nettovirkningen av tiltaket forventes å være positiv. Størrelsen på gevinsten vil avhenge av 1) hvor mye aktørene kan spare på egen tidsbruk på å informere seg, 2) hvor mye aktørene kan spare på å redusere bruken av eksterne rådgivere (regnskapsførere og juridisk bistand) og 3) hvor mye bedre valg av tilknytningsform og tilleggsforsikringer vil passe med individets faktiske preferanser. Disse gevinstene må måles opp mot kostnadene som myndighetene har ved å gjennomføre informasjonsarbeidet.

Tiltaksalternativ E er forenkling av lovverket som regulerer de ulike tilknytningsformene. På samme måte som for informasjonstiltak, er hovedmotivasjonen for tiltaket at det vil gjøre det lettere og mindre ressurskrevende for den enkelte å identifisere den tilknytningsformen som passer best for seg. Forenklingstiltak som bør vurderes er å redusere antall mulige tilknytningsformer som selvstendig, og heller øke fleksibiliteten eller valgfriheten innad i den enkelte tilknytningsform. Et konkret forslag kunne være å øke fleksibiliteten i innbetaling av arbeidsgiveravgift som ansatt i eget AS ved at man har valget mellom 1) å betale full arbeidsgiveravgift slik man gjør i dag, med de tilhørende rettighetene dette gir, eller 2) å betale en minimums arbeidsgiveravgift som tilsvarer det man i dag betaler ekstra i trygdeavgift som enkeltpersonforetak, men at man da heller ikke har rett på dagpenger eller full sykeforsikring etter 17 dager. For at dette skal fremstå som en forenkling, må man samtidig utelukke enkeltpersonforetak som en mulig etableringsform fremover.

Den samfunnsøkonomiske nettovirkningen av tiltaket forventes å være positiv. Størrelsen på gevinsten vil avhenge av 1) hvor mye enklere det vil være for den enkelte å gjøre informerte valg av tilknytningsform som er tilpasset egne preferanser, 2) hvor fort det vil være mulig å fase ut enkeltpersonforetak som organisasjonsform, 3) hvor mange selvstendig næringsdrivende som vil vokse til å bli større virksomheter som følge av at de er etablert i mer vekstvennlig organisasjonsform og 4) hvor mange flere som vil velge å tilknytte seg arbeidslivet

som selvstendig fordi skattemodellen er blitt mer nøytralt utformet. Disse gevinstene må måles opp mot kostnadene som myndighetene har ved å gjennomføre en modell med differensiert arbeidsgiveravgift, samt de kostnadene som myndighetene får ved at det er mindre innbetaling av skatt på grunn av at alle selvstendig næringsdrivende har rett på minstefradrag.

1. Introduksjon

Hvordan man er tilknyttet arbeidslivet – enten som arbeidstaker, frilanser eller selvstendig næringsdrivende i enkeltpersonforetak eller aksjeselskap - kan ha stor betydning for hva slags tilgang og rettigheter man har til velferdsordninger som arbeidsledighetstrygd, sykepenger og uføretrygd. Tilknytningsformen har også betydning for hvilke skattesatser og fradrag som gjelder, for eksempel i forbindelse med pensjonssparing. Hvordan man velger å være tilknyttet arbeidslivet har derfor stor innvirkning på folks økonomi og daglige liv.

De siste 10 årene har det vært betydelige endringer i regelverk, inkludert reformer av både skatte- og pensjonssystem. Aktørene som skal velge hvilken tilknytningsform som er ideell for deres egne behov må forholde seg til et regelverk i kontinuerlig endring. Myndighetene på sin side må tilpasse seg trender i organiseringen av arbeidslivet. Økt usikkerhet i det norske arbeidsmarkedet bidrar på sin side til å aktualisere forskjellene mellom de ulike tilknytningsformene. I tider hvor mange store bedrifter nedbemanner kan det å operere som selvstendig være den eneste muligheten for sysselsetting.

Denne rapporten tar for seg de viktigste økonomiske forskjellene mellom tilknytningsformene til arbeidslivet i dagens regelverk. Den viser hvordan fordelene og ulempene ved de ulike forskjellene i sum slår ut for individene. I tillegg vurderer vi hvilke implikasjoner dette har på et aggregert samfunnsnivå. Analysene tar høyde for at hvilken tilknytningsform som er økonomisk mest fordelaktig avhenger av individuelle kjennetegn hos den enkelte, slik som forventet inntekt, forventet sykefravær, behov for økonomisk trygghet og sannsynlighet for oppdragstørke. Analysen vurderer også hvordan ulike tilleggsforsikringer påvirker vurderingen av den mest egnede tilknytningsformen.

Rapporten henvender seg i hovedsak til to målgrupper. For det første er rapporten relevant lesestoff for personer som skal vurdere hvilken tilknytningsform som er best egnet for dem selv, herunder rådgivere som skal vurdere dette for sine kunder og medlemmer. Den andre målgruppen er politikere, byråkrater og fagforeninger som ønsker å lære mer om de ulike tilknytningsformene til arbeidslivet, og hvilke av dagens regler som fremstår som de samfunnsøkonomisk svakest begrunnede.

Når man skal analysere hvordan de økonomiske ulikhetene mellom tilknytningsformene eventuelt kan reduseres, er det viktig å vite hva som er bakgrunnen og begrunnelsen for ulikheten. Overordnet kan man skille mellom to ulike typer kilder til økonomisk forskjellsbehandling mellom tilknytningsformene. Den ene kilden knytter seg til hvilke rettigheter man har til offentlige velferdsgoder og hvordan skattesystemet er utformet. Det vil normalt være en direkte kobling mellom hvilke offentlige velferdsgoder man har rett på, og hvilken skatt man betaler. Men ikke alltid – og det er blant annet disse forskjellene vi skal se nærmere på her. Denne typen ulikheter er ofte enkle å endre, dersom det er ønskelig. Den andre kilden til ulikhet mellom det å være arbeidstaker i en bedrift med flere ansatte og det å være selvstendig næringsdrivende, knytter seg til mer iboende økonomiske forskjeller mellom organisasjonsformene. Dette kan være ulike typer stordriftsfordeler, for eksempel i administrasjonskostnader og kjøp av private pensjonsforpliktelser, eller at man som selvstendig næringsdrivende er sin egen arbeidsgiver. Denne kilden til ulikhet er vanskeligere å endre på, og det er ikke sikkert staten er egnet til å løse den.

Rapporten er strukturert på følgende måte: Kapittel 2 inneholder en grundig beskrivelse av dagens situasjon – hvilke rettigheter og reguleringer som skiller de ulike tilknytningsformene, og hvilke økonomiske konsekvenser disse forskjellene har på individnivå. I kapittel 3 ser vi nærmere på omfanget av de ulike tilknytningsformene i dag, og hvordan dette forventes å utvikle seg fremover. I kapittel 4 presenteres målsetninger fra myndighetenes side for organiseringen av arbeidslivet, mens vi i kapittel 5 vurderer målsetningene opp mot dagens situasjon og

identifiserer områder hvor det er naturlig at myndighetene gjør tiltak. I kapittel 6 presenterer vi mulige tiltak og gjennomfører en overordnet analyse av hvilken type virkninger tiltakene vil ha og hva som vil være de viktigste samfunnsøkonomiske konsekvensene av de ulike tiltakene.

2. Beskrivelse av dagens situasjon

Hvilken tilknytningsform til arbeidsmarkedet som lønner seg avhenger av en rekke forhold. Analysene i dette kapittelet viser at dersom en person kan forvente å ha en gjennomsnittlig norsk lønnsinntekt, alder og sykefravær, så vil det å være *selvstendig næringsdrivende i enkeltpersonforetak* være den tilknytningsformen som gir høyest forventet disponibel inntekt, marginalt foran det å være arbeidstaker, som også er det tryggeste økonomiske alternativet. Dersom man er en person som ønsker å spare mye til pensjon vil det å være arbeidstaker fremstå som særlig gunstig. Frilansere og de som er ansatt i eget AS har lavest forventet disponibel inntekt gitt en norsk gjennomsnittlig lønn, alder og sykefravær. På den ene siden møter frilansere og ansatte i eget AS de samme skattene som arbeidstakere, men på den annen side har de ikke den samme forsikringen mot korttidssykefravær som regulære arbeidstakere gis.

For en risikonøytral person med lavt sykefravær, sikkert kundegrunnlag og høye fradragberettigede kostnader vil det være mest økonomisk lønnsomt å være tilknyttet arbeidsmarkedet gjennom et enkeltpersonforetak. Forklaringen bak dette er at enkeltpersonforetak har lavere skatt fordi man ikke betaler arbeidsgiveravgift.

2.1. Kort om de ulike tilknytningsformene til arbeidslivet

De ulike tilknytningsformene til arbeidsmarkedet kan i hovedsak deles inn i to grupper; enten så er man i et fast ansettelsesforhold, eller så er man selvstendig. Som selvstendig står man selv ansvarlig for at det finnes nok av arbeid, og man tar selv risikoen for inntektsbortfall ved sykdom og oppdragstørke, samtidig som man sitter igjen med en større andel av kaken dersom ting går godt. Inntekten er tryggere dersom man er i et ansettelsesforhold, og man er bedre dekket ved sykdom og oppdragstørke, mot at andre tar en større andel av det potensielle overskuddet. Vi vil i fortsettelsen fokusere på fire ulike tilknytningsformer til markedet:

Arbeidstaker: Som arbeidstaker er man knyttet opp i et ansettelsesforhold med en arbeidsgiver, enten fast eller på midlertidig basis. Inntekt mottas i form av lønn. Folketrygdloven § 1-8 definerer en arbeidstaker som «Med arbeidstaker menes i denne loven enhver som arbeider i en annens tjeneste for lønn eller annen godtgjørelse.»

Frilansere: En frilanser er en lønnsinntaker som arbeider for en arbeidsgiver kun på oppdragsbasis. I dagligtale brukes ordet frilanser ofte også om personer som er organisert i enkeltpersonforetak eller ansatt i eget AS og som sender faktura etter utført oppdrag. Disse regnes derimot av myndighetene som selvstendig næringsdrivende, og frilansere er dermed kun de selvstendige som mottar betaling i form av lønn fra arbeidsgiver. Folketrygdlovens § 1-9 definerer frilansere som «Med frilanser menes i denne loven enhver som utfører arbeid eller oppdrag utenfor tjeneste for lønn eller annen godtgjørelse, men uten å være selvstendig næringsdrivende».

Selvstendig næringsdrivende er definert i Folketrygdlovens § 1-10 som: «Med selvstendig næringsdrivende menes i denne loven enhver som for egen regning og risiko driver en vedvarende virksomhet som er egnet til å gi nettoinntekt.»

Selvstendig næringsdrivende i enkeltpersonforetak: Som selvstendig næringsdrivende er det vanligst å være organisert i form av et enkeltpersonforetak. Man tilbyr her tjenester som man fakturerer for. Dersom man er organisert i et enkeltpersonforetak skilles det juridisk sett ikke mellom selskap og person, slik at man selv står ansvarlig for alt man gjør i nærings mening. Inntekt mottas i form av næringsinntekt.

Selvstendig næringsdrivende i aksjeselskap: Den senere tid har det skjedd en vridning mot det å etablere seg som selvstendig næringsdrivende gjennom et aksjeselskap. Et aksjeselskap er en egen juridisk person, og man vil

med denne tilknytningsformen ikke automatisk stilles personlig til ansvar for det som skjer i nærings øyemed. Som organisert i aksjeselskap kan man selv bestemme om man vil ta ut inntekt i form av lønnsinntekt eller kapitalinntekt, og man har også mulighet til å drive skatteplanlegging ved å la være å ta ut inntekt.

2.2. Sentrale forskjeller i skattlegging og i rettigheter til velferdsordninger mellom tilknytningsformer til arbeidslivet

Det finnes mange økonomiske og regulatoriske forskjeller mellom det å være arbeidstaker og det å være selvstendig. I dette kapitlet går vi gjennom de mest sentrale forskjellene i skattlegging og rettigheter til velferdsordninger mellom de ulike tilknytningsformene til arbeidslivet.

Vi fokuserer ikke på forskjeller i administrative forhold knyttet til oppstartskostnader og driftskostnader. Her er det åpenbare forskjeller mellom det å være selvstendig og det å være i en bedrift med mange ansatte. Samtidig er dette forskjeller som i stor grad er iboende i organiseringsformene, og som det således er vanskelig å endre. Videre, i analysen av forskjeller i skattlegging fokuserer vi kun på grunnleggende forskjeller. For eksempel betales det ikke merverdiavgift eller feriepenger av arbeidstakeren direkte, men av arbeidsgiveren. Reglene for merverdiavgift og moms er imidlertid de samme for selvstendig næringsdrivende og andre organisasjonsformer. Tilsvarende er det heller ingen substansielle forskjeller i formuesbeskatning mellom tilknytningsformene etter som dette er en personlig skatt på individnivå. At selvstendig næringsdrivende i snitt betaler mer formueskatt enn arbeidstakere har sammenheng med at de er eiere, ikke hvordan de er tilknyttet arbeidslivet.

Arbeidsgiveravgift og trygdeavgift (Folketrygdløven § 23-2 og 23-3)

I Norge i dag er alle arbeidstakere pliktig til å betale 8,2 prosent av bruttoinntekten i trygdeavgift over skatte-seddelen. Trygdeavgiften bidrar til å finansiere folketrygdens utgifter til sykepenger, pensjon, arbeidsledighets-trygd og annet, og skal dermed betales av alle ansatte som omfattes av folketrygdens velferdstjenester. I tillegg til trygdeavgiften er arbeidsgiveravgiften en viktig finansieringskilde for folketrygden. Arbeidsgiveravgiften blir betalt av arbeidsgiver, og satsen ligger på 14,1 prosent av personinntekten til den ansatte. Både arbeidsgiveravgiften og trygdeavgiften regnes ut fra lønnsinntekt.

Frilansere må også betale trygdeavgift på 8,2 prosent, samtidig som oppdragsgivere må betale arbeidsgiveravgift på 14,1 prosent. Dermed er det ingen forskjeller mellom arbeidstakere og frilansere på dette området. De samme ratene gjelder også for selvstendig næringsdrivende som er ansatt i eget AS. Den gruppen som skiller seg ut med tanke på arbeidsgiveravgift og trygdeavgift er selvstendig næringsdrivende som arbeider gjennom et enkeltpersonforetak. Disse betaler 11,4 prosent av inntekten i trygdeavgift. Den høyere trygdeavgiften er begrunnet i at denne gruppen ikke betaler noen form for arbeidsgiveravgift. Dermed er deres bidrag til folketrygden totalt på 11,4 prosent, noe som er betydelig mindre enn de andre gruppernes bidrag. Arbeidsgiveravgift og trygdeavgift ses på som ubetingede ulemper i form av at det er kostnader som må betales uansett. Ettersom dette er bidrag til landets velferdsordning blir det naturlig å vurdere dette direkte opp mot de ulike gruppernes rett på ytelse fra folketrygden, da spesielt med tanke på sykepenger og arbeidsledighetstrygd.

Rett på sykepenger ved langtidssykdom

Ved sykdom over 16 dager er det NAV som overtar ansvaret for utbetaling av sykepenger. Arbeidstakere får utbetalt et beløp tilsvarende 100 prosent av egen inntekt, på inntekt opp til seks ganger grunnbeløpet (6G). Situasjonen er helt lik for frilansere og ansatte i eget aksjeselskap. Selvstendig næringsdrivende i enkeltperson-

foretak vil derimot kun få utbetalt 65 prosent av lønnsinntekt ved sykdom over 16 dager. Samtidig tilbyr folketrygden å dekke 100 prosent av lønnsinntekten opp til 6G også for enkeltpersonforetak, mot en økning i trygdeavgiften med 2,6 prosentpoeng.

Rett på sykepenger ved kortidssykdom (<16 dager)

Arbeidstakere har rett på å få utbetalt 100 prosent lønn allerede fra første sykedag. Sykedag 1 til 16 er det arbeidsgiver som står ansvarlig for å dekke. Ettersom verken frilansere, selvstendig næringsdrivende eller ansatte i eget aksjeselskap har en direkte motpart i form av arbeidsgiver, har de heller ingen som dekker lønningene deres i denne perioden. Folketrygden tilbyr et sortiment av frivillige forsikringer som (delvis) dekker selvstendiges lønn også de første 16 dagene. Frilansere har tilbud om dekning av 100 prosent av lønna de første 16 dagene mot en økning i trygdeavgiften på 1,9 prosentpoeng. Enkeltpersonforetak har enten mulighet til å få dekket 65 prosent av lønna fra første sykedag mot en økning i trygdeavgiften på 2 prosentpoeng. Alternativt kan de få dekket 100 prosent av lønna også fra første dag mot en økning i trygdeavgiften på 9,5 prosentpoeng. Denne gir også 100 dekning av lønn etter 16. sykedag, noe som gjør at premien for å få dekket 100 prosent de første 16 dagene isolert utgjør minimum en 6,9 prosentpoengs (9,5-2,6) økning i trygdeavgiften. Mindre aksjeselskap (også AS der eneste ansatt er eier) har mulighet til å kjøpe en forsikring mot sykdom de første 16 dagene mot en premie på 1,2 prosentpoeng av bruttoinntekten den forsikrer. Denne forsikringen dekker derimot kun sykdom fra fjerde sykdomsdag.

Dagpenger

Bedrifter kan permittere ansatte dersom det kan vises til at en *midlertidig* reduksjon i arbeidsmengde som skyldes forhold utenfor bedriftens kontroll, overstiger 50 prosent av normal arbeidsmengde. Arbeidsgiver er pliktig å betale ut lønn de første 10 dagene av permitteringsperioden, mens NAV overtar utbetalingene etter dette. Man kan maks være permittert i 49 uker i løpet av en 18-måneders periode, og dersom arbeidsgiver forventer at permitteringsgrunnet er høyere enn dette, eller av permanent karakter, skal oppsigelse brukes. Ved oppsigelse har man rett på dagpenger fra NAV fra dagen man registrerer seg som arbeidssøker. Dagpengene vil i begge tilfeller utgjøre 62,4 prosent av inntekt før skatt opp til 6G.

Både frilansere og ansatte i eget AS har samme rettigheter fra NAV som arbeidstakere når det kommer til dagpenger. Dersom man er selvstendig næringsdrivende og ikke har hatt noen lønnsinntekt de siste tre årene, har man heller ikke krav på dagpenger ved arbeidsledighet. Dersom man ikke klarer seg på oppsparte midler i denne perioden, er man henvist til å søke NAV om sosial stønad.

Pensjon

Arbeidstakere tar del i bedriftens obligatoriske tjenestepensjonsordning. Obligatorisk tjenestepensjon ble introdusert i 2005 og sier at arbeidsgiver må bidra med minst 2 prosent av lønna i pensjonssparing. Maksimal grense for sparing, som også gir skattefritak, er på 7 prosent for inntekt opp til 12G. Det er i tillegg også mulig med et tilleggssinnskudd på 18,1 prosent av lønnsinntekter mellom 7,1G og 12G. For inntekter over 12G er det ingen pensjonsinnbetaling.

Loven om obligatorisk tjenestepensjon gjelder kun for AS med mer enn to ansatte. Dersom man er eneste ansatt i eget AS vil dermed ikke OTP gjelde. Dette gjelder også for frilansere og selvstendig næringsdrivende i enkeltpersonforetak. Selvstendig næringsdrivende kan imidlertid frivillig opprette en innskuddspensjonsordning utformet etter minimumskravene i OTP. Den fradragsberettigede innskuddsgrensen er her på kun 4 prosent og

gjelder for inntekt mellom 1G og 12G. Dersom selvstendig næringsdrivende eller frilansere ikke etablerer en egen privat spareordning har de kun folketrygdens grunnpensjon å falle tilbake på ved fylte 67 år.

Yrkesskadetrygd/yrkesskadeforsikring

Arbeidsgivere er pliktige å tegne yrkesskadeforsikring for sine ansatte som dekker all skade og sykdom som har sitt opphav i aktiviteter relatert til arbeidet (gjelder ikke belastningsskader). Denne forsikringen er subsidiær til støtte man får fra folketrygden ved yrkesskade. Selvstendig næringsdrivende og frilansere har i utgangspunktet ingen støtte fra folketrygden ved yrkesskade, og må tegne frivillig trygd for å få yrkesskadedekning. Denne premien ligger på 0,4 prosent av skattbar inntekt.

Minstefradrag

Arbeidstakere, frilansere og ansatte i eget AS kan utnytte et minstefradrag i lønn på 91 450 kroner³ ved beregning av skattbar inntekt, som i utgangspunktet skal dekke alle fradragsberettigede kostnader knyttet opp mot arbeidet. I tillegg er det mulig å kreve fradrag på faktiske kostnader dersom disse overstiger beløpet til minstefradraget. I mange tilfeller vil minstefradraget kunne sies å være en skattelettelse ettersom det ofte overstiger faktiske fradragsberettigede kostnader. Selvstendig næringsdrivende i enkeltpersonforetak har ikke noe som tilsvarer minstefradraget, noe som vil være en skattemessig ulempe så lenge faktiske fradragsberettigede kostnader er lavere enn minstefradraget.

2.3. Analyse av økonomiske fordeler og ulemper ved ulike tilknytningsformer til arbeidslivet

I dette kapitlet vurderer vi de ulike tilknytningsformene til arbeidsmarkedet langs flere dimensjoner, hele tiden gjennom brillene til den som tilbyr sin arbeidskraft. Vi vil dermed ikke skille mellom goder tilbudt fra arbeidsgiver og staten i denne omgang. For å synliggjøre hvordan summen av forskjellene slår ut for enkeltindividene har vi utviklet en modell som inkorporerer fordelene og kostnadene av de mest sentrale forskjellene ved de ulike tilknytningsformene. Modellen er en forenkling av virkeligheten, men tar høyde for følgende forskjeller mellom tilknytningsformene: Skattesatser, forsikring (og mulighet til å kjøpe tilleggsforsikring) mot inntektsbortfall ved kort- og langtidssykdom, forsikring mot arbeidsledighet og oppdragstørke, nivået på minstefradrag og nivået på skattefradrag ved privat pensjonssparing. Modellen tilpasses også med hensyn til mulige kjøp av tilleggsforsikringer for selvstendige.

I det første delkapitlet ser vi på forventet disponibel inntekt for en norsk «gjennomsnittsperson» ved de ulike tilknytningsformene. Videre ser vi hvordan dette forandrer seg dersom man avviker fra «gjennomsnittspersonen». Til sist ser vi på hvilke regler som bidrar til økonomisk forskjellsbehandling mellom de ulike tilknytningsformene. Forskjellene mellom tilknytningsformene som belyses er oppsummert i tabell i Vedlegg 3.

2.3.1. Konsekvenser av tilknytningsform for en gjennomsnittsperson

For å illustrere hvordan tilknytningsformen til arbeidslivet påvirker arbeidsternes rettigheter og plikter tar vi utgangspunkt i en norsk «gjennomsnittsperson» med høy utdanning. Den norske gjennomsnittspersonen er 44 år, har en bruttoinntekt årsinntekt på 721 000 kroner, er i snitt syk 17 arbeidsdager i løpet av et år og har en 4,8 prosents sannsynlighet for å miste arbeidet sitt det neste året. Vi ser her på forventningsverdier for

³ 43 prosent av lønnsinntekt, maksimalt 91 450 kroner

gjennomsnittspersonen. Dette betyr ikke at gjennomsnittspersonen forventer å være arbeidsledig 4,8 prosent av tiden, men heller at man eksempelvis har en 4,8 prosents sjanse for å være helt arbeidsledig ett år. Modellen beregner forventet disponibel inntekt gitt de forskjellige tilknytningsformene for ett år, og er dermed en en-periodes modell. Ettersom ulike rettigheter ved pensjonssparing gir forskjeller over flere år er ikke dette tatt med i modellen. Senere i analysen viser vi i stedet at ulikhetene i rettigheter for pensjonssparing likevel kan gi store utslag for den enkelte i netto nåverdi.

Tabell 3: Gjennomsnittsverdier for norske arbeidere med høy utdanning

	Gjennomsnittsverdi	Kilde
Alder	44	SSB, levekårsundersøkelsen 2013
Bruttoinntekt	721 000	SSBs lønnsstatistikk for høyere utdannede
Sykefravær:	6,4 %	NAV's sykefraværstatistikk 2014
- Under 16 dager	3,2 %	
- Over 16 dager	3,2 %	
Arbeidsledig	4,8 %	SSBs arbeidskraftundersøkelse (AKU)

Tabell 4 nedenfor presenterer regnestykket vårt for de ulike tilknytningsformene til markedet. For å gjøre regnestykket sammenlignbart, har vi startet med en forutsetning om at alle tilknytningsformene har samme inntjeningsmuligheter (lønnskostnader) ved full sysselsetting.⁴ Vi har tatt som utgangspunkt at arbeidstakere har en bruttoinntekt på 721 000 kroner etter man har trukket fra arbeidsgiveravgift og forventet tap av inntekt til sykdom og arbeidsledighet. Deretter har vi beregnet hva dette vil utgjøre i samlede lønnskostnader, disse er satt lik for alle tilknytningsformene. Videre trekker vi fra det de ulike tilknytningsformene forventer å tape av inntekt gitt sykdom eller arbeidsledighet. Da sitter vi igjen med «forventet lønnskostnad». Resten av utregningene følger det norske skattesystemet for hver av tilknytningsformene, og trekker fra de ulike skattene basert på bruttoinntekt og skattbar inntekt.

Vi ser av tabellens nederste linje at man vil kunne forvente høyest disponibel inntekt (etter skatt) dersom man er enkeltpersonforetak, med arbeidstaker like bak. Hovedgrunnen til at det er så lønnsomt å være arbeidstaker er at man ved korttidssykdom har krav på full lønn fra arbeidsgiver, mens man ved de ulike selvstendige tilknytningsformene ikke har noen definert motpart som dekker dette, og dermed mister 3,4 prosent av den potensielle inntekten. Ved langtidssykemelding vil arbeidstakere, frilansere og ansatte i eget AS stille likt og få dekket 100 prosent av lønnen opp til 6G, mens enkeltpersonforetak kun får dekket 65 prosent. Ettersom gjennomsnittslønna for høyere utdannede er høyere enn 6G ser vi at alle tilknytningsformene har et tap i forventet inntekt knyttet til sykemelding for denne gruppen, men at dette tapet er størst for enkeltpersonforetak. Man får den samme effekten for forventet lønnstap som følge av tapt inntekt ved oppdragstørke/arbeidsledighet. Ved arbeidsledighet og permisjon vil arbeidstakere, frilansere og ansatte i eget AS få dekket 62,4 prosent av inntekten av folketrygden.⁵ Enkeltpersonforetak vil ikke få noe dekket av trygden og må eventuelt klare seg på oppsparte midler eller få hjelp fra NAV.

⁴ Dette er en forenkling ettersom man ikke tar hensyn til at selvstendig næringsdrivende selv vil motta eventuelt driftsoverskudd fra næring, mens dette som ansatt vanligvis tilfaller eierne.

⁵ Her er det gjort en forenkling, da vi ser bort fra de ti første dagene av en eventuell permisjon/arbeidsledighetsperiode.

Tabell 4: Beregning av forventet disponibel inntekt for en norsk "gjennomsnittsperson" ved de ulike tilknytningsformene til arbeidslivet.⁶

	Arbeidstaker	Frilanser	ENK	Ansatt eget AS
Lønnskostnader ved full sysselsetting	852 285	852 285	852 285	852 285
Forventet tapt inntekt sykdom fra 1. dag	-	27 273	27 273	27 273
Forventet tapt inntekt sykdom fra 17. dag	5 697	5 697	15 242	5 697
Tapt inntekt oppdragstørke	23 927	23 927	40 910	23 927
Forventede lønnskostnader	822 661	795 388	768 860	795 388
Arbeidsgiveravgift	101 661	98 291	-	98 291
Bruttoinntekt	721 000	697 097	768 860	697 097
Minstefradrag	91 450	91 450	91 450	91 450
Personfradrag ⁷	51 750	51 750	51 750	51 750
Grunnlag skatteberegning	577 800	553 897	625 660	553 897
Trygdeavgift	59 122	57 162	87 650	57 162
Inntektsskatt	144 450	138 474	156 415	138 474
Trinnskatt	22 724	20 167	27 845	20 167
Disponibel inntekt	494 704	481 294	496 950	481 294
Forskjell fra arbeidstaker	-	-13 409	2 246	-13 409

Forventet lønnskostnad er definert som bruttolønn pluss eventuell arbeidsgiveravgift, altså det en potensiell arbeidsgiver har av kostnader forbundet med lønning av en person. Denne posten er lavest for enkeltpersonforetak ettersom de kommer dårligst ut dersom de av ulike grunner ikke får arbeidet. Trekker man så fra arbeidsgiveravgift kommer vi frem til bruttolønn for gjennomsnittspersonen ved de ulike tilknytningsformene. Enkeltpersonforetak betaler ikke arbeidsgiveravgift på inntekten sin, noe som både forklarer hvorfor de har dårligere rettigheter ved frafall av arbeid og hvorfor de har den høyeste bruttoinntekten. Noe av dette veies derimot opp ved at enkeltpersonforetak har en høyere trygdeavgift, på 11,4 prosent mot 8,2 prosent ved de andre tilknytningsformene. Prosentatsene tilsier at arbeidstakere, frilansere og ansatte i eget AS betaler totalt 22,3 prosent av bruttoinntekt til folketrygden, mens enkeltpersonforetak betaler 11,4 prosent av bruttoinntekt. Den prosentvise forskjellen er litt misvisende ettersom arbeidsgiveravgiften trekkes fra før bruttoinntekten beregnes, slik at beregningsgrunnlaget blir ulikt. Ved sammenlignbart beregningsgrunnlag er innbetalingen til folketrygden 19,5 prosent for arbeidstakere, frilansere og ansatte i eget AS – 8,1 prosentpoeng høyere enn for enkeltpersonforetakene.

Totalt sett vil en gjennomsnittlig norsk arbeidstaker med gjennomsnittlig lønn for folk med høyere utdanning ha høyest forventet disponibel inntekt som selvstendig næringsdrivende i enkeltpersonforetak med 496 950 kroner i disponibel inntekt, tett etterfulgt av arbeidstakere med 494 704 kroner. Forskjellen er relativt liten, men det må poengteres at det er større usikkerhet knyttet til inntekten som selvstendig næringsdrivende i enkeltpersonforetak, noe som gjør at forskjellen i forventet nytte er relativt større. Enkeltpersonforetak er den mest lønnsomme tilknytningsformen dersom man er selvstendig, med omtrent 16 000 kroner mer i forventet disponibel inntekt sammenlignet med frilansere og ansatte i eget AS. En årlig inntektsforskjell på 16 000 kroner høres kanskje i utgangspunktet ikke så mye ut, men vil utgjøre en ganske stor prosentvis forskjell i faktisk disponibel inntekt etter at løpende faste kostnader for husholdningen, slik som husleie og strøm, er trukket fra.

⁶ Lønnskostnader ved full sysselsetting er lik for alle tilknytningsformene for å gi et likt sammenligningsgrunnlag, og beregnet slik at den gir en forventet bruttoinntekt på 721 000 for arbeidstakere. Ettersom arbeidsgiveravgift og forventet tap ved sykdom og arbeidsledighet er trukket fra før man beregner bruttoinntekten, er den forventede bruttoinntekten ulik for de ulike tilknytningsformene.

⁷ Personfradraget er et bunnfradrag som blir fratrukket alle inntektsformer.

I analysen har vi som sagt tatt utgangspunkt i en gjennomsnittlig årsinntekt for personer med minst fire års høyere utdanning på 721 000 kroner. Resultatet vil være kvalitativt det samme dersom vi tar utgangspunkt i en den nasjonale gjennomsnittsinntekten på 520 800 kroner eller den gjennomsnittlige bruttoinntekten for personer uten høyere utdanning på 465 000.

2.3.2. Hvilken type personer tiltrekkes av de ulike tilknytningsformene?

Av analysen ovenfor går det fram at dagens ordninger ikke gir den norske «gjennomsnittspersonen» økonomiske insentiver til å være tilknyttet arbeidslivet som selvstendig næringsdrivende i aksjeselskap eller frilansere. Hvilken tilknytningsform som er ideell for den enkelte avhenger av en rekke individuelle forhold som inntektsnivå, alder, sykefravær og risikovilje. I denne delen av analysen ønsker vi å belyse hvilke personer som typisk vil ha økonomiske insentiver til å foretrekke en tilknytningsform fremfor en annen. Eksempelvis vil det å være selvstendig næringsdrivende være mindre attraktiv for personer som har større sannsynlighet for sykefravær, slik som foreldre med små barn og eldre. Unge personer med lav sannsynlighet for å bli syk og som er mindre opptatt av økonomisk trygghet vil ha andre oppfatninger om hvilken organisasjonsform som er mest attraktiv for dem.

Om sykefravær og foretrukken tilknytningsform

Det sesongjusterte sykefraværet for fjerde kvartal 2014 var på 6,4 prosent, bestående av 5,4 prosent legemeldt sykefravær og 1 prosent egenmeldinger, noe som tilsvarer nærmere 17 sykedager i året for heltidsansatte.⁸ Sykefraværet varierer mye mellom ulike grupper avhengig av alder, kjønn og bransje. Vi ser blant annet at det legemeldte sykefraværet stiger jevnt med alderen. For aldersgruppen 25-29 år ligger sykefraværet på 4,8 prosent, mens sykefraværet for aldersgruppen 60-64 år ligger på 7 prosent. Videre ser vi at sykefraværet jevnt over er høyere for kvinner enn for menn, men at dette jevner seg noe ut med alder. For eksempel er sykefraværet for aldersgruppen 25-29 år på 3,1 prosent for menn, mens sykeprosenten er 7 prosent for kvinner i denne aldersgruppen. For aldersgruppen 60-64 år er tilsvarende tall 5,9 prosent og 8,3 prosent. Videre varierer sykefraværet mellom bransjer. Helse- og sosialtjenester har det høyeste sykefraværet, med 7,9 prosent, mens IKT ligger lavest med 3,3 prosent.

Videre vil vi skille mellom korttidssykefravær, definert som sykefravær som varer under 16 dager, og langtidssykefravær, ettersom det her går et skille på hva trygden dekker. NAV rapporterer at rundt 60 prosent av det påbegynte sykefraværet er korttidssykefravær og 40 prosent er langtidssykefravær. Dette er ikke vektet for lengden av sykefravær. Som en forenkling antar vi en lik fordeling mellom korttids- og langtidssykefravær i Norge.

Sannsynligheten for korttidssykdom og foretrukken tilknytningsform

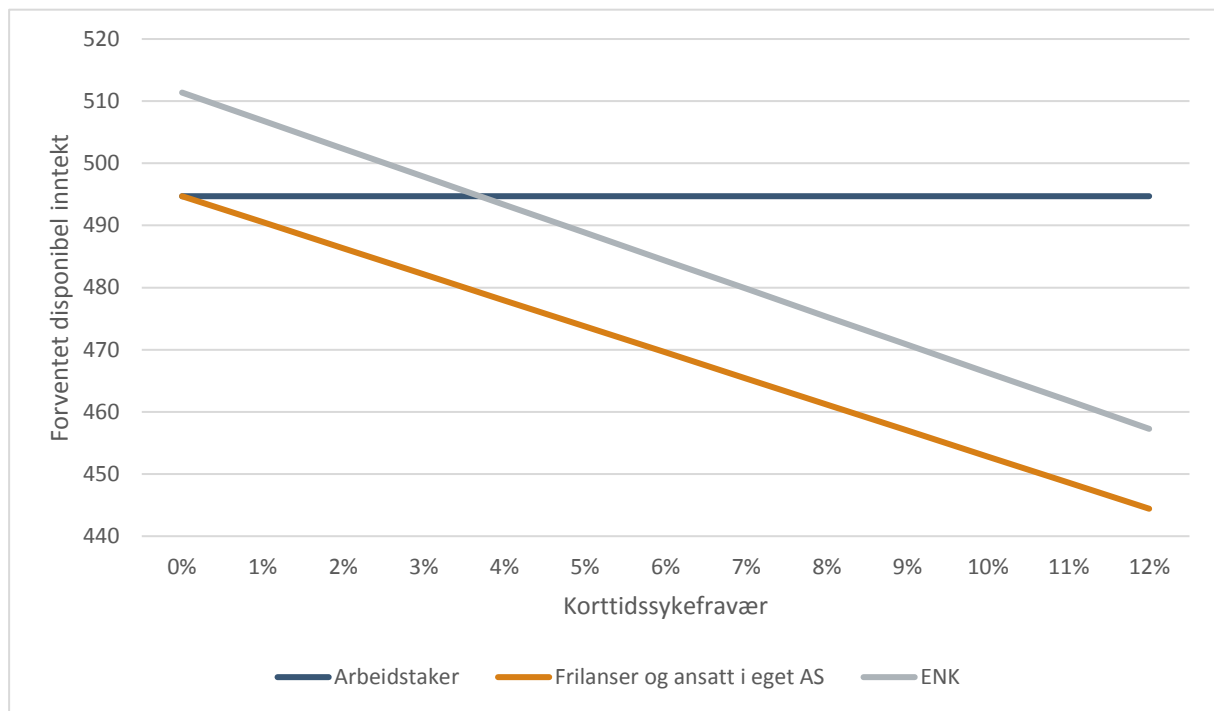
Arbeidstakere har krav på lønnsutbetaling av arbeidsgiver ved sykdom under 16 dager, mens selvstendig næringsdrivende ikke har noen dekning her dersom de ikke har noen tilleggsforsikringer. Enkeltpersonforetak har mulighet til å kjøpe to forsikringer som dekker tapt inntekt ved korttidssykdom, mot en økning i trygdeavgiften. De har mulighet til å få dekket 65 prosent av lønn ved korttidssykefravær mot en økning i trygdeavgiften på 2 prosentpoeng. Alternativt kan de kjøpe en tilleggsforsikring som dekker 100 prosent av lønn fra 1. sykedag for en økning i trygdeavgiften på 6,9 prosentpoeng.⁹ Frilansere har tilbud om en forsikring som

⁸ Etter overgangen til A-ordningen har NAV og SSB hatt problemer med å regne ut sykefraværet i prosent. Denne rapporten bruker dermed sykefraværet fra fjerde kvartal 2014 som grunnlag, som var sist rapporterte sykefraværstatistikk fra NAV.

⁹ Den egentlige kostnaden er 9,5 prosentpoeng, men vi trekker fra kostnaden av forsikringen som dekker 100 prosent fra dag 16 for å gjøre det sammenlignbart.

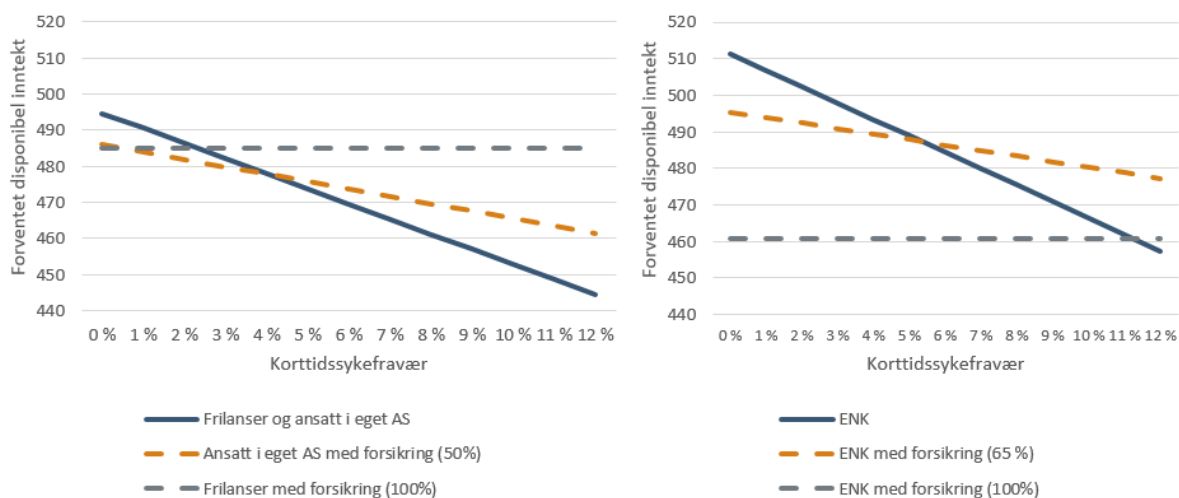
dekker 100 prosent av lønn fra 1. sykedag mot en økning i trygdeavgiften på 1,9 prosentpoeng. Figur 1 nedenfor presenterer forventet disponibel inntekt for gjennomsnittspersonen ved ulike korttidssykefraværstrater. I figuren legger vil til grunn alle de samme forutsetningene som i beregningene ovenfor, den eneste forskjellen er at vi ser hvordan variasjoner i korttidssykefravær slår ut på disponibel inntekt.

Figur 1: Forventet disponibel inntekt ved de ulike tilknytningsformene til markedet for ulike nivåer på korttidssykefravær. Alle tall i 1000 NOK.

Arbeidstakeres disponible inntekt er uavhengig av nivået på korttidssykefraværet ettersom de er forsikret gjennom sin arbeidsgiver. Figuren viser imidlertid at forventet disponibel inntekt for selvstendig næringsdrivende er følsom for nivået på korttidssykefraværet, noe som er naturlig i og med at man i utgangspunktet (uten tilleggforsikring) ikke får noen form for kompensasjon ved sykdom. Man ser at ved null korttidssykefravær vil frilansere og ansatte i eget AS ha samme forventede disponible inntekt som arbeidstakere, men at disponibel inntekt blir lavere enn for arbeidstakere med en gang man har noe sykefravær. Samme trend observeres for enkeltpersonforetak. Enkeltpersonforetak har i utgangspunktet høyest forventet disponibel inntekt, men dette endres dersom man forventer å være syk mer enn rundt 4 prosent av tiden. Dette betyr at for personer som er lite syke vil det lønne seg å være enkeltpersonforetak. Det er også interessant å se at enkeltpersonforetak har om lag 13 500 kroner mer i disponibel inntekt enn ansatte i eget AS og frilansere, uavhengig av nivået på korttidssykefraværet. Begge disse observasjonene følger av at enkeltpersonforetak ikke betaler arbeidsgiveravgift på lønnskostnadene.

Figur 2: Forventet disponibel inntekt ved selvstendige for ulike nivåer på korttidssykefravær med mulighet for forsikring. Alle tall i 1000 NOK.

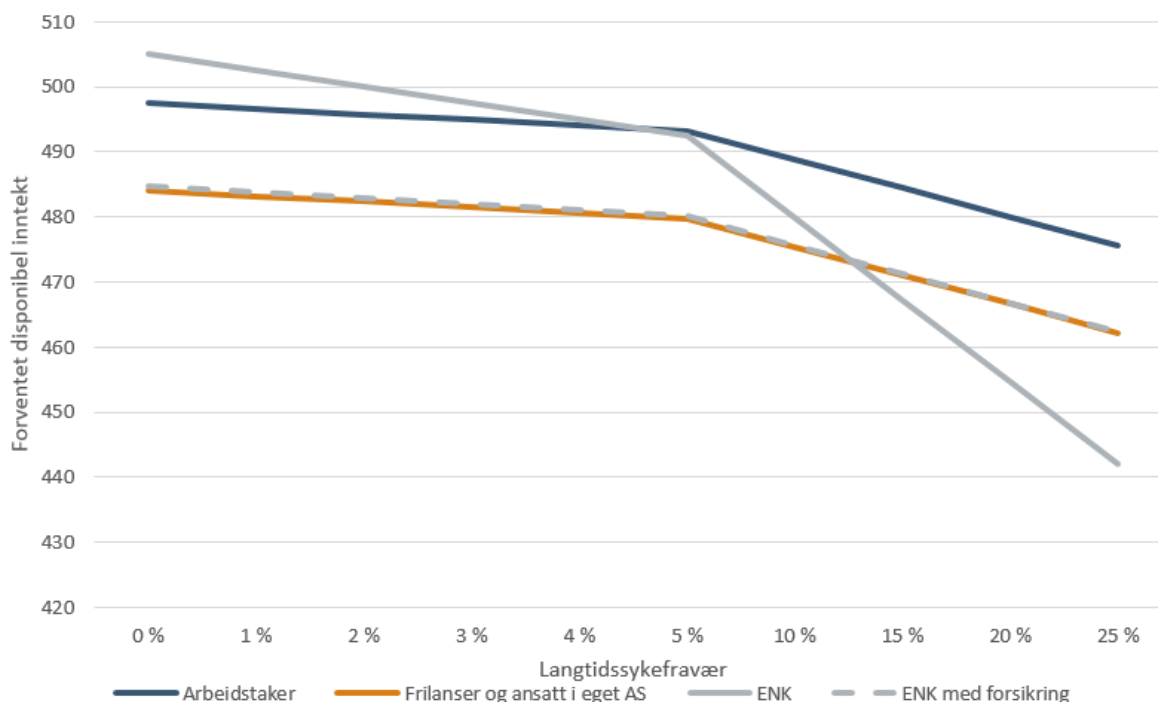
De stiplede linjene i figuren presenterer forventet disponibel inntekt ved forsikring via trygden. Figuren til venstre viser at for frilansere vil denne ekstrarforsikringen være lønnsom ved forventet sykdom over rundt 2,5 prosent, mens tilsvarende tall for ansatte i eget AS er omtrent 4 prosent.¹⁰ Figuren til høyre viser verdien av de tilgjengelige tilleggsforsikringene for enkeltpersonforetak. Forsikringen som dekker 65 prosent av lønna ved sykdom de første 16 dagene er lønnsom ved sykdom over 6 prosent, mens den dyreste forsikringen er forventet å være lønnsom ved korttidssykdom over 11 prosent. Det må nevnes at man her har lagt til grunn en risikonøytral aktør, og at disse brytningspunktene vil komme tidligere dersom man er risikoavers slik at forsikringene på individuelt basis kan være mer lønnsomme enn figuren gir inntrykk av.

Sannsynligheten for langtidssykdom og foretrukken tilknytningsform

Langtidssykdom er definert som sykdom med varighet over 16 dager. Dette er innslagspunktet for når folke-trygden starter å dekke tapt inntekt. Trygden dekker 100 prosent av inntekten opp til 6G for arbeidstakere, frilansere og ansatte i eget AS, mens enkeltpersonforetak får i utgangspunktet dekket 65 prosent. Enkeltpersonforetak har imidlertid mulighet til å oppgradere til 100 prosent mot en økning i trygdeavgiften på 2,6 prosent. Figur 3 presenterer hvordan forventet disponibel inntekt ser ut med ulike nivå på langtidssykefraværet. Igjen legger vi til grunn alle de samme forutsetningene som i beregningene for gjennomsnittspersonen, den eneste forskjellen er at vi ser hvordan variasjoner i langtidssykefravær slår ut på disponibel inntekt.

¹⁰ Antar her at sykdom de første tre dagene står for omtrent halvparten av sykdom under 16 dager.

Figur 3: Forventet disponibel inntekt ved de ulike tilknytningsformene til markedet for ulike nivåer på langtidssykefravær. Alle tall i 1000 NOK.

Ettersom trygden kun dekker inntekt opp til 6G, ser vi at alle tilknytningsformene har avtagende forventet disponibel inntekt i langtidssykefravær. Som for korttidssykefravær, er det mest lønnsomt å være organisert i form av enkeltpersonforetak dersom man har lavt langtidssykefravær, alt annet likt. Samtidig faller forventet inntekt raskest ved høyere langtidssykefravær for denne tilknytningsformen, ettersom trygden kun dekker 65 prosent av lønna. Brytningspunktet kommer på rundt 4,5 prosent, og ved langtidssykefravær på over 4,5 prosent er det mest lønnsomt å være arbeidstaker. Videre er det interessant å se at man isolert sett må ha et langtidssykefravær på nærmere 15 prosent for at det skal lønne seg å være organisert i form av et eget AS kontra enkeltpersonforetak.

Dersom man er enkeltpersonforetak og velger å kjøpe tilleggsforsikring (se stiplet linje) har man en forventet disponibel inntekt rett over nivået til ansatte i eget AS og frilansere for alle nivåer av langtidssykefravær. Denne forsikringen er lønnsom for enkeltpersonforetakene dersom man er langtidssykemeldt mer enn rundt 13 prosent. Dersom man som enkeltpersonforetak velger tilleggsforsikring for sykdom over 16 dager får man i praksis en trygdeavgift på 14,3 prosent. Store deler av den økonomiske skattefordelen ved å være etablert i et enkeltpersonforetak kontra aksjeselskap forsvinner dersom man velger denne forsikringen, samtidig som det er flere fordeler med å være etablert i et AS man fremdeles ikke vil ha, som dekning ved arbeidsledighet og mulighet for skatteplanlegging ved å holde tilbake overskudd i selskapssektoren.

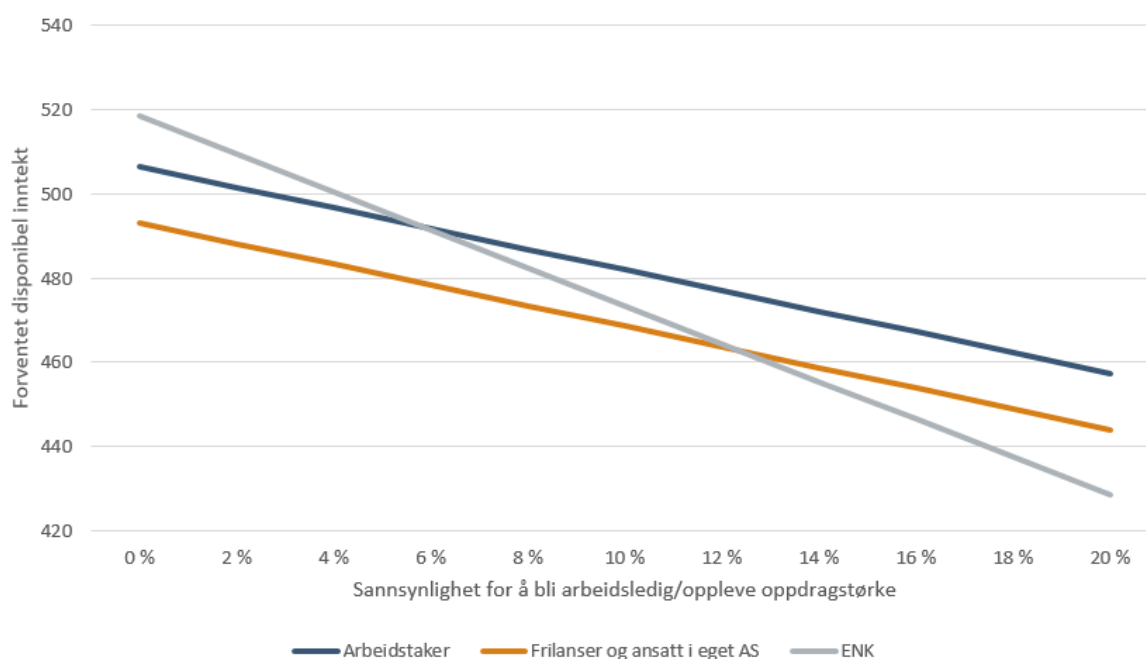
En viktig praktisk økonomisk utfordring for de som er selvstendige, og som ikke fanges opp i analysen ovenfor, er at man ved sykdom (og permisjon) må dekke kontorleie, lån og andre løpende utgifter som virksomheten har. Dette er kostnader som er uavhengige av om man faktisk er på jobb eller ikke, og som kommer i tillegg til at man skal dekke sin egen lønn. Sykeforsikringen fra NAV er kun knyttet til lønna, og dekker ikke andre typer utgifter som virksomheten har. Dette gjelder også bedrifter med flere ansatte, men i større virksomheter er det flere til å dele de løpende utgiftene når enkeltindivider er borte, og det er også lettere å få inn en vikar. Dette aspektet

er ikke knyttet opp til forskjeller i skattlegging eller reguleringer mellom tilknytningsformene, men er på sett og vis en grunnleggende forskjell mellom det å være selvstendig og det å være i en bedrift med flere ansatte.

Sannsynligheten for arbeidsledighet og foretrukken tilknytningsform

Arbeidstakere, frilansere og ansatte i eget AS har rett på å få dekket 62,4 prosent av lønnsinntekt opp til 6G ved arbeidsledighet. Når enkeltpersonforetak tar ut inntekt regnes dette som næringsinntekt, og enkeltpersonforetak får dermed ikke noe støtte fra folketrygden ved arbeidsledighet. Grafen nedenfor viser forventet disponibel inntekt for de ulike tilknytningsformene for ulike forventninger om arbeidsledighet. Igjen legger vi til grunn alle de samme forutsetningene som i beregningene for gjennomsnittspersonen, den eneste forskjellen er at vi ser hvordan variasjoner i sannsynligheten for at man blir arbeidsledig/mister oppdrag slår ut på forventet disponibel inntekt.

Figur 4: Forventet disponibel inntekt ved de ulike tilknytningsformene til markedet for ulike nivåer på sannsynlighet for å bli arbeidsledig eller forventning om oppdragstørke. Alle tall i 1000 NOK.

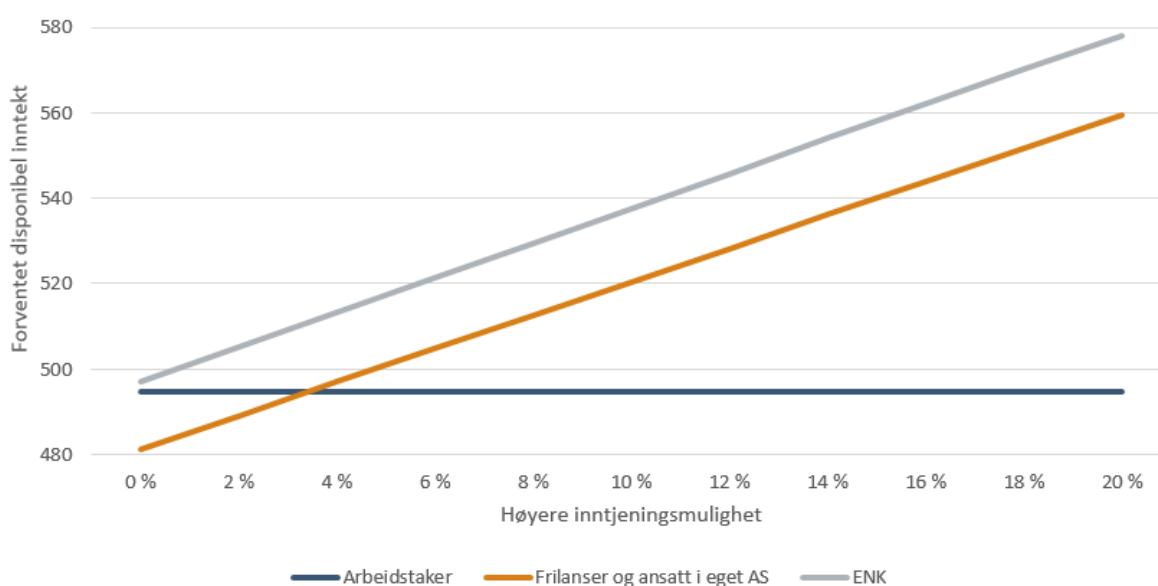
Dersom man regner det som helt usannsynlig at man vil slite med oppdragstørke eller ende opp som arbeidsledig ser vi at det lønner seg å være etablert som enkeltpersonforetak. Samtidig ser vi at forventet disponibel inntekt synker raskere med økt forventning til arbeidsledighet for enkeltpersonforetak enn for arbeidstakere, frilansere og ansatte i eget AS. Brytningspunktet mellom arbeidstakere og enkeltpersonforetak ligger på rundt 6 prosent, mens brytningspunktet mellom frilansere og ansatte i eget AS og enkeltpersonforetak ligger på rundt 12 prosent. Dette betyr forenklet sett at dersom man forventer å ende opp som arbeidsledig med over 12 prosent sannsynlighet vil man være bedre stilt dersom man er selvstendig næringsdrivende etablert i AS enn som enkeltpersonforetak. Vi vil igjen presisere at man her har lagt til grunn en risikonøytral aktør, og at disse brytningspunktene vil komme tidligere dersom man er risikoavers.

Inntektsnivåer og foretrukken tilknytningsform

Frem til nå har man antatt at man i gjennomsnitt har samme inntjeningsmuligheter ved alle de mulige tilknytningsformene til arbeidsmarkedet. Dette kan være en litt misvisende fremstilling og spesielt favorisere det

å være arbeidstaker som tilknytningsform ettersom det kan være naturlig å kontrastere sikkerheten med å være arbeidstaker opp mot lavere inntjeningspotensial. Som selvstendig næringsdrivende vil eventuelt ekstra verdiskaping i hovedsak tilfalle deg selv, mens det som arbeidstaker vil tilfalle eierne. Figur 5 nedenfor presenterer hvordan forventet disponibel inntekt ser ut dersom man som selvstendig har en forventning om at arbeidet man gjør fører med seg ekstra verdiskaping i tillegg til lønnsutbetaling. Igjen legger vi til grunn alle de samme forutsetningene som i beregningene for gjennomsnittspersonen, men ser hvor mye forventet inntekt for selvstendige og frilansere må øke for at det skal økonomisk lønne seg å ikke være arbeidstaker.

Figur 5: Forventet disponibel inntekt ved de ulike tilknytningsformene til markedet ved ulik forventning om bedre inntjeningsmuligheter som selvstendig. Alle tall i 1000 NOK.

Man ser her tydelig at dersom man forventer at man skaper mer verdier enn lønna man hever som arbeidstaker, vil det være mer lønnsomt å være selvstendig næringsdrivende enn arbeidstaker. For enkeltpersonforetak vil man ha en forventet høyere disponibel inntekt enn som arbeidstaker uansett, og denne forskjellen bare vil øke med en liten økning i inntjeningsmulighet. Som ansatt i eget AS må man opp i nærmere 4 prosent høyere inntjening for at det skal lønne seg å være selvstendig. Bildet ser likt ut for frilansere som for de som er ansatt i eget AS. Det kan likevel settes spørsmålsteget ved om det er realistisk at man har høyere inntjeningsmuligheter som frilanser enn som arbeidstaker, så dette bildet kan være noe misvisende.

Individets risikovilje og foretrukne tilknytningsform

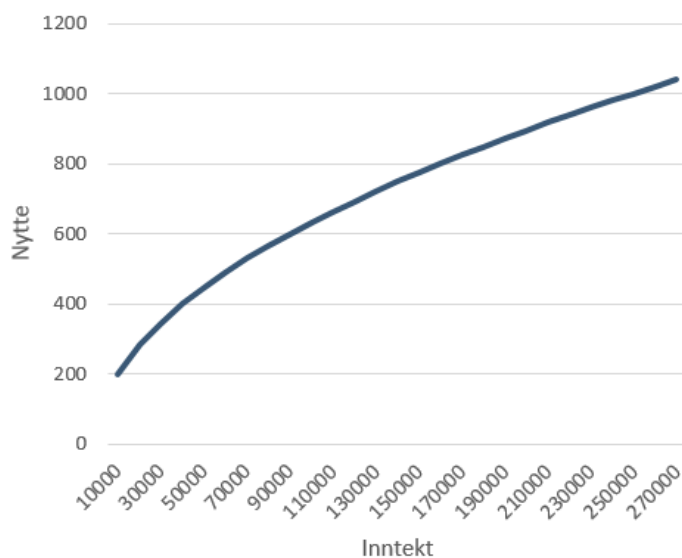
Ved vurdering av de ulike tilknytningsformene opp mot hverandre har vi frem til nå fokusert på forventet disponibel inntekt. Når man arbeider på individnivå er det derimot ofte vanlig i økonomisk teori å anta at personene er risikoaverse, hvilket innebærer at det ikke er et én-til-én forhold mellom forventet nytte og forventet disponibel inntekt. Forenklet sagt er bakgrunnen for dette at menneskelig adferd i de fleste situasjoner tilsier at man heller vil ha en gjennomsnittlig god lønn med sikkerhet, enn at man med en viss sannsynlighet enten får en veldig god lønn eller en veldig lav lønn. Spesielt enkeltpersonforetak har mer usikkerhet rundt sin inntekt: De tjener bedre hvis alt går bra, men er dårligere stilt dersom noe uheldig skulle skje, slik som sykdom eller oppdragstørke. Dette er det vi ønsker å belyse i dette delkapittelet, og hvordan det kan slå ut på hvilken tilknytningsform som oppfattes som den økonomisk mest fordelaktige.

Ved å anta at individer har avtagende marginalnytte av hver ekstra krone i lønn, inkorporerer vi risikoaversjon inn i modellen vår. Avtagende marginalnytte av inntekt betyr at man har mer nytte av den siste 1000 kroner økningen i inntekt dersom man i utgangspunktet tjener 10 000 enn dersom man i utgangspunktet tjener 100 000.

I økonomifaget finnes det en rekke ulike «nyttefunksjoner» som er utviklet for å fange opp individets preferanser. En vanlig forutsetning om nytte i økonomisk teori er at man har en konstant relativ aversjon mot risiko. Dette innebærer at hvor mye usikkerhet man er villig til å ta på seg i bytte mot noe som er helt sikkert utgjør en fast andel av lønna, uavhengig av hvor høy lønna er. Disse preferansene kan fanges av følgende nyttefunksjon: $u(i) = \frac{i^{1-\varphi}}{1-\varphi}$. Bokstaven u fanger opp individets nytte, i er inntekt, og φ sier noe om hvor risikoavers man er. Dersom φ er 0 er man helt risikonøytral. Dette tilsvarer den fremstillingen vi har vurdert til nå. Jo større φ er, jo mer risikoavers er man.

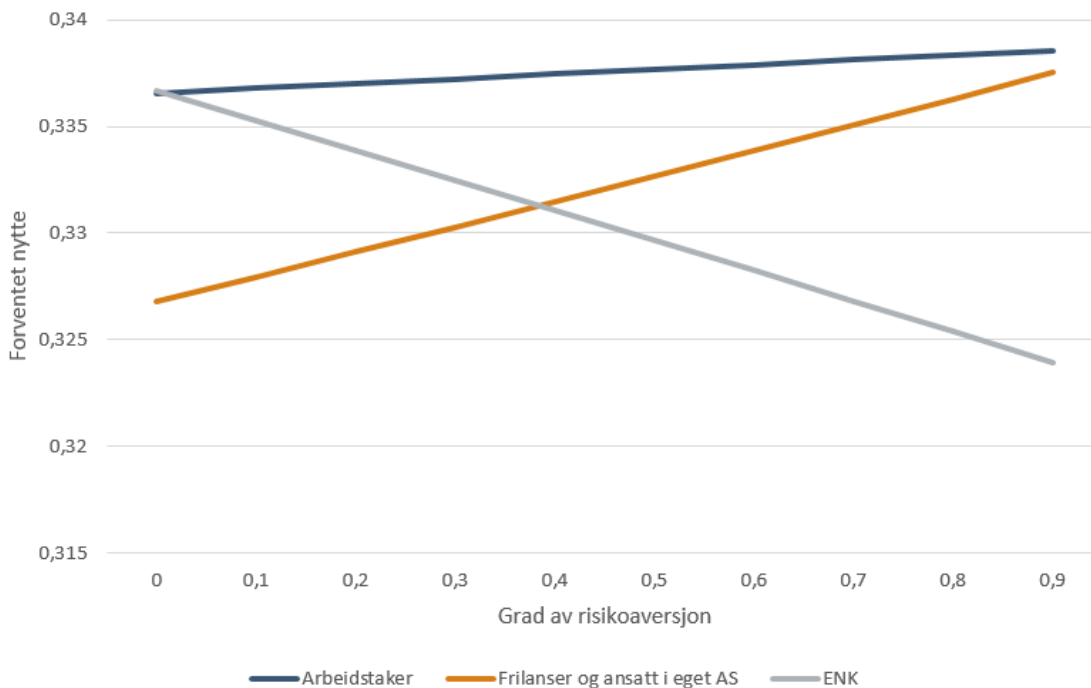
Figur 6 illustrerer individets nytte gitt ulike inntektsnivåer. Figuren viser at veksten i nytten er gradvis avtagende for økte inntektsnivåer. Normalt er det vanlig å se nytten som en funksjon av konsum, men som en forenkling har vi antatt at konsum og inntekt er det samme.

Figur 6: Illustrasjon på risikoaversjon

Den disponible inntekten for de ulike tilknytningsformene er i hovedsak usikker av tre grunner: korttids-sykefravær, langtidssykefravær og arbeidsledighet. Figur 7 presenterer forventet nytte ved de ulike tilknytningsformene til arbeidslivet for ulike nivåer av risikoaversjon. Nyttelnivåene er normalisert for å gjøre dem sammenlignbare for ulike nivåer av risikoaversjon. Forutsetningene bak beregningene er beskrevet i eget vedlegg til rapporten.

Figur 7: Rangering av de ulike tilknytningsformene til arbeidslivet ved ulik grad av risikoaversjon

Starter man lengst til venstre i figuren viser den oss at dersom individet er risikonøytralt (φ lik null) så er rangeringen mellom de ulike tilknytningsformene lik som når vi rangerer etter forventet disponibel inntekt. Enkeltpersonforetak fremstår som mest lukrativt, tett etterfulgt av det å være arbeidstaker, og deretter frilansere og ansatte i eget AS. Figuren illustrerer imidlertid at denne rangeringen forandrer seg dersom individet har en aversjon mot risiko. Når vi beveger oss mot høyre i figuren, ser vi at desto mer risikoavers et individ er jo mer økonomisk fordelaktig vil det fremstå å være tilknyttet arbeidslivet som frilanser og ansatt i eget AS relativt til det å være enkeltpersonforetak. Dette er i tråd med hva vi har forventet, ettersom enkeltpersonforetak er den tilknytningsformen som har størst usikkerhet knyttet til inntekt. Nyten av å være arbeidstaker fremstår som høyere enn å være organisert som enkeltpersonforetak, selv for svært moderat aversjon mot risiko.

Med en antagelse om en risikoaversjonskoeffisient på 0,4 eller høyere, vil gjennomsnittspersonen ha større forventet nytte av å være frilanser eller ansatt i eget AS enn som enkeltpersonforetak. For individer som har en viss grad av risikoaversjon vil derfor det å være ansatt i eget AS være å foretrekke fremfor å være etablert som enkeltpersonforetak.

Som beskrevet ovenfor finnes det tilleggforsikringer som er tilgjengelig for enkeltpersonforetak, frilansere og ansatte i eget AS. Personer som er mer risikoavers kan kjøpe disse forsikringene for å tilpasse tilknytningsformen sin egen risikoprofil. I praksis er det svært få som benytter seg av disse forsikringene. Dette tyder enten på at de personene som i dag er organisert som enkeltpersonforetak ikke er særlig risikoaverse, at disse forsikringene oppfattes som for dyre, eller at selvstendig næringsdrivende i enkeltpersonforetak ikke kjenner godt nok til de tilleggforsikringene som finnes.

2.3.3. Økonomisk forskjellsbehandling mellom tilknytningsformer

I dette kapittelet viser vi spennet av de økonomiske konsekvensene knyttet til sentrale forskjeller mellom tilknytningsform som ikke har med trygderettigheter å gjøre. Det ene er at det er ulike nivåer for hvor mye de ulike tilknytningsformene kan spare i individuell pensjon med skattefradrag, og det andre er at minstefradraget ikke gjelder for enkeltpersonforetak. Det spesielle med disse to forskjellene er at de kan fremstå som ubegrunnet forskjellsbehandling mellom tilknytningsformene.

Ulike muligheter for pensjonssparing med skattefradrag

Reglene i forhold til skattefradrag ved pensjonssparing er ulike mellom arbeidstakere og selvstendige, og kan gi store økonomiske utslag. Arbeidstakere har mulighet til å få skattemessig fradrag på inntil 7 prosent av inntekt opp til 7,1G med ytterligere 18,1 prosent av inntekten mellom 7,1G og 12 G man sparer i pensjon. For frilansere, enkeltpersonforetak og ansatte i eget AS er pensjonsinnskuddet lovbestemt lavere, og man har kun mulighet til å spare inntil 4 prosent av inntekten sin uavhengig av inntektsnivå.

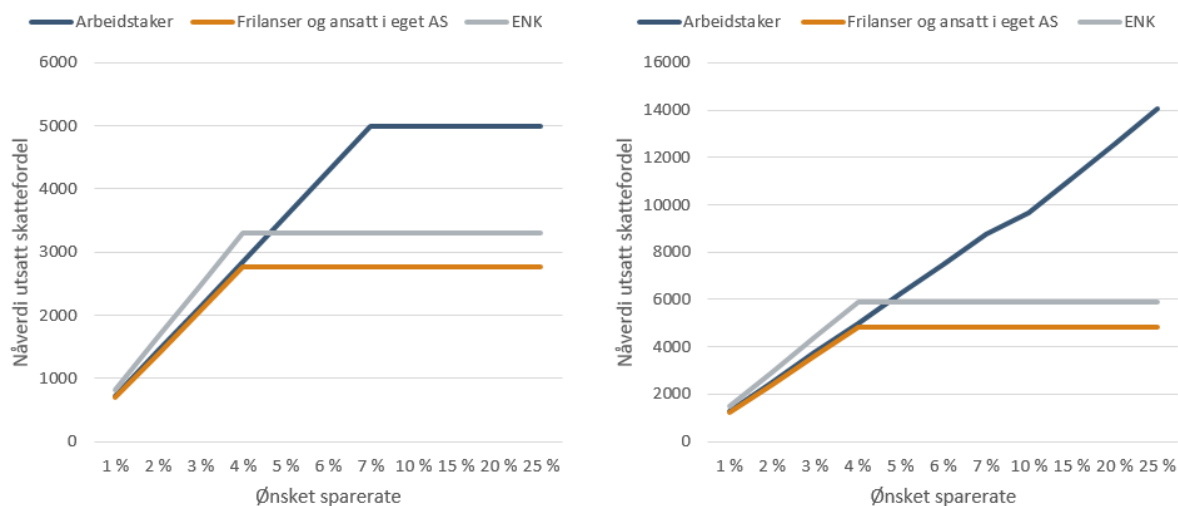
Skattefradraget innebærer at man i stedet for å betale skatt i dag må betale skatt på pensjonen når man henter den ut. Skattefradraget er i realiteten en skatteutsettelse, og kan betraktes som et «rentefritt lån» til pensjonssparing. Vi har verdsatt verdien av skatteutsettelsen ved å ta utgangspunkt i bruttolønnen til de ulike tilknytningsformene og beregne hvor stort beløp som ikke trengs å beskattes i dag gitt en bestemt ønsket sparerate. Gitt en ønsket sparerate på 3 prosent, en bruttolønn på 721 000 kroner og en skattesats på 33 prosent (skattesats på alminnelig inntekt pluss trygdeavgift) vil det «rentefri lånet» utgjøre 7100 kroner. Gevinsten ligger i at man slipper å betale renter på dette «lånet» frem til man tar ut pensjonen. I våre beregninger har vi lagt til grunn at gjennomsnittlig alder for uttak av pensjon er 75 år¹¹ og at lånerenten er 3 prosent. Nåverdien av dette er beregnet ved å summere den årlige rentegevinsten med en diskonteringsrate på 6,5 prosent.¹² For mange er det uvant å tenke «gevinster» på denne måten. Samtidig er det kanskje lettere å se den økonomiske sammenhengen hvis man ser for seg at man har bestemt seg for å spare 5 prosent i pensjon uansett, men at man ved å ikke få skattefordelen må nedjustere nedbetalingstiden på boliglånet tilsvarende den 1 prosenten man ikke får i skattefordel. Da vil de ekstra rentene man må betale på boliglånet tilsvare det man kunne fått i skattefordel.

Figur 8 nedenfor presenterer nåverdien av den utsatte skatten for inntekt over og under 7,1G. For inntekt under 7,1G (her har vi brukt 500 000 kroner) ser vi at enkeltpersonforetak har den høyeste nettonåverdien av pensjonssparingen for gitte sparerater opp til 4 prosent. Dette skyldes i hovedsak at det fradragsberettigede pensjonsinnskuddet blir beregnet på bakgrunn av bruttoinntekt. Bruttoinntekten er, som tidligere påpekt, høyere for enkeltpersonforetak enn for andre tilknytningsformer fordi man ikke betaler arbeidsgiveravgift som blir trukket fra før bruttoinntekten beregnes. For ønskede sparerater over 4 prosent flater verdien ut for selvstendige, ettersom disse ikke får fratrukk på pensjonsinnskudd over 4 prosent. Det er et interessant poeng at pensjonsordningen er bedre for enkeltpersonforetak enn for frilansere og ansatte i eget AS, med en årlig høyere nåverdi på omtrent 500 kroner. Arbeidstakere får fradrag på inntekt på opptil 7 prosent av inntekt opp til 7,1G, noe som gjør at maksimal nåverdi av pensjonsinnskuddet ligger på 5000 kroner årlig for arbeidstakere, noe som er omtrent 1750 og 2250 kroner mer enn maksimal verdi for de selvstendige med inntekt på 500 000 kroner.

¹¹ Hvor lenge man er pensjonist er individuelt, men ved 67 år viser tall fra SSB at man har en forventet levealder på om lag 83 år. 75 år er valgt ettersom dette er midt i dette intervallet.

¹² Diskonteringsraten som er lagt til grunn er risikjusterte kalkulasjonsrenten som gjelder for diskonteringen av statlige investeringer på 40 års sikt pluss forventet inflasjon på 2,5 prosent (Finansdepartement, 2014).

Figur 8: Årlig nettonåverdi av skatteutsettelsen man får ved pensjonssparing for de ulike tilknytningsformene og ulike ønskede sparerater. Venstre figur tar utgangspunkt i en bruttointekt på 500 000 kroner (under 7,1G), mens høyre figur tar utgangspunkt i en bruttointekt på 900 000 kroner (over 7,1G).

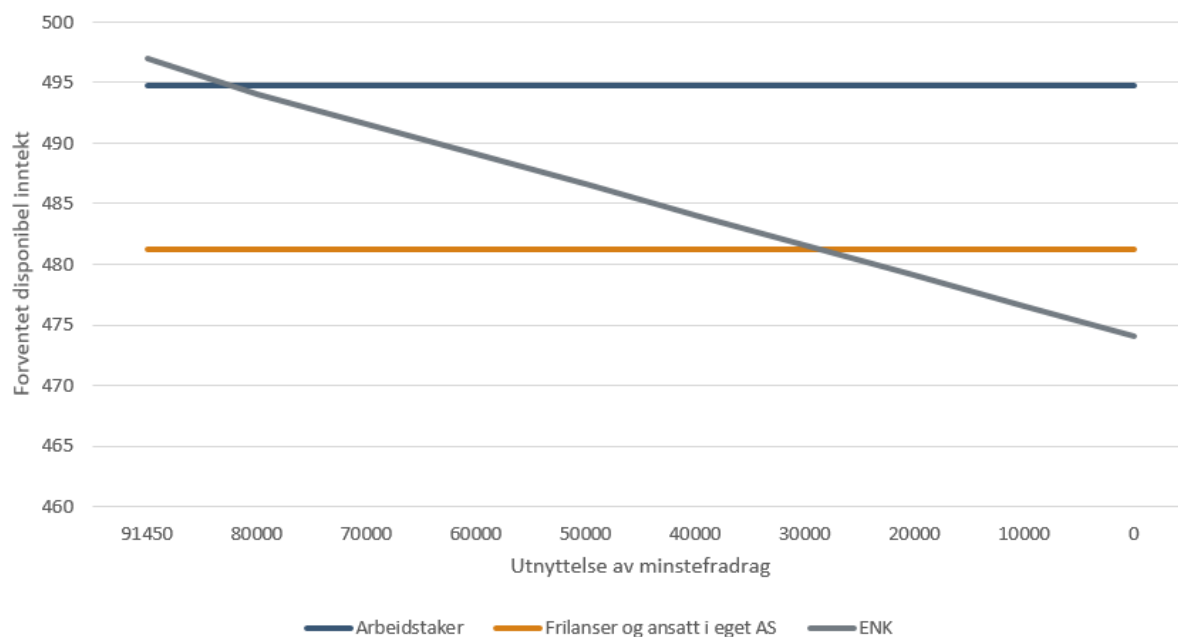
Grafen til høyre ovenfor presenterer nåverdi av pensjonssparing ved ulike sparerater dersom man har inntekt på over 7,1G (vi har lagt til grunn 900 000 kroner i denne beregningen). Grafen ser relativt lik ut for de selvstendige, med en forskjell i maksimal nåverdi på omtrent 1000 kroner årlig. For inntekt over 7,1G har derimot ansatte mulighet til å spare opptil 25 prosent av inntekt fradragsberettiget. Ved maksimal sparing vil den årlige nåverdien av denne fordelene være verdt i overkant av 14 000 kroner, mer enn 8000 kroner mer enn maksimal nåverdi for enkeltpersonforetak og 9000 mer enn tilsvarende for ansatte i eget AS og frilansere.

Det må poengteres at pensjonsordningene er ganske kompliserte i sin natur, og at denne modellen ikke klarer å inkorporere alle forskjellene mellom de forskjellige tilknytningsformene. Vi ser blant annet kun på innskuddsbaserte pensjonsordninger her, og hvis man i tillegg inkluderer alderspensjon i Folketrygden blir bildet enda mer komplisert. Det vil for eksempel være usikkert om det er lønnsomt å selvstendig å spare i form av innskuddspensjon for inntekt under 7,1G, ettersom innskuddspensjon også gir et lavere inntektsgrunnlag som alderspensjonen i Folketrygden blir beregnet ut ifra. I tillegg er det også forskjeller mellom de ulike pensjonsordningene i form av hvem det er som gjør pensjonsinnbetalingene.

Minstefradrag for enkeltmannsforetak

Arbeidstakere, frilansere og ansatte i eget AS har et minstefradrag på opptil 91 450 kroner som automatisk blir trukket fra grunnlaget for skatteberegning, mens selvstendig næringsdrivende i enkeltpersonforetak må dokumentere fradragsberettigede utgifter på tilsvarende sum for å kunne få tilsvarende fratrukk i skattegrunnlaget. I våre hovedberegninger har vi lagt til grunn at enkeltpersonforetak har utgifter som gjør at de utlikner denne fordelene. For mange enkeltpersonforetak vil dette være en urealistisk antakelse, og spesielt enkeltpersonforetak som driver med rådgivning vil kunne ha problemer med å føre utgifter på størrelse med minstefradraget. Fraværet av minstefradrag for selvstendig næringsdrivende i enkeltpersonforetak vil i disse tilfellene være en ulempe sammenlignet med å være arbeidstaker. Figur 9 under viser forventet disponibel inntekt ved ulike fradragsberettigede kostnader for enkeltpersonforetak. Igjen legger vi til grunn forutsetningene for gjennomsnittspersonen, som beskrevet ovenfor.

Figur 9: Forventet disponibel inntekt ved de ulike tilknytningsformene til markedet for ulike nivåer på fradragsberettigede kostnader. Alle tall i 1000 NOK

Vi ser av figuren at forventet disponibel inntekt for enkeltpersonforetak er ganske følsom mot hvor mye fradragsberettigede kostnader man klarer å føre. For eksempel vil man med dokumenterte utgifter på kun 30 000 kroner oppleve en reduksjon i forventet disponibel inntekt på over 20 000 kroner. Videre ser man at dersom man forventer å kunne vise til fradragsberettigede kostnader på over 30 000 kroner så vil det fremdeles være lønnsomt å være etablert som enkeltpersonforetak sammenlignet med å være ansatt i eget AS, mens det for alle kostnadsnivåer under vil være mer lønnsomt å være etablert i form av et aksjeselskap.

2.3.4. Overordnet vurdering av tilknytningsformene til arbeidslivet

Hvilken tilknytningsform til markedet som lønner seg avhenger som sett av en rekke forskjellige variabler. De to foregående kapitlene har sett på hvordan forventet disponibel inntekt endrer seg for de ulike tilknytningsformene dersom man avviker fra gjennomsnittspersonen på ett område samtidig som man holder nivået på de andre områdene konstant. Ettersom det er vanskelig å holde kontroll på alle de ulike effektene og se dem i sammenheng prøver vi å kort å oppsummere innsikten fra de to foregående kapitlene her:

Arbeidstaker: Er sammen med enkeltpersonforetak den tilknytningsformen som gir høyest forventet disponibel inntekt, samtidig som det er det tryggeste alternativet. Dette skyldes både at man har god dekning av folketrygden dersom man skulle være uheldig enten med langtidssykefravær og arbeidsledighet, og at man har en arbeidsgiver som tar vare på en ved korttidssykefravær. Samtidig har man den mest gunstige pensjonsordningen. Nedsiden ved å være i et ansattforhold er at man har en begrenset inntjeningsmulighet ved at arbeidsgiver tar deler av inntjeningen din. Derfor vil man ønske å være arbeidstaker så lenge man ikke tror man har større inntjeningsmuligheter som selvstendig næringsdrivende, og samtidig er villig til å bære mer risiko.

Frilanser: Har jevnt over lavere disponibel inntekt enn arbeidstakere, gitt det samme lønnsnivået. Forklaringen bak dette er at man som frilanser på den ene side betaler de samme skattene som ordinære arbeidstakere, samtidig som man ikke er forsikret gjennom arbeidsgiveren mot korttidssykefravær. Dette gjør at forventet disponibel inntekt for frilansere blir lavere. Et sentralt spørsmål for frilansere vil være i hvilken grad de evner å

ta seg tilstrekkelig betalt for sine tjenester slik at de kan kompensere for den risikoen det er å ikke ha en arbeidsgiver som dekker korttidssykefraværet.

Enkeltpersonforetak: For en risikonøytral gjennomsnittsperson vil det i utgangspunktet være mest lønnsomt å være tilknyttet arbeidsmarkedet gjennom enkeltpersonforetak, særlig dersom man tror man evner å skape mer inntekt som selvstendig næringsdrivende. Det vi derimot har sett er at den disponible inntekten faller raskest for enkeltpersonforetak for flere av de forklarende variablene. Hvis man er en person som har stor risiko for å bli syk eller man er svært usikker på hvor stor arbeidsmengde man vil greie å generere i markedet vil det fremstå som lite økonomisk fordelaktig å være enkeltpersonforetak. Videre, dersom man ikke bokfører fratreggbare kostnader opp mot minstefradraget vil man kunne komme bedre ut ved å være tilknyttet arbeidslivet på en annen måte, særlig hvis man i utgangspunktet har et moderat inntektsnivå hvor de øvrige skattefordelene ikke kompenserer for lavere minstefradrag.

Ansatt i eget AS: Er mer gunstig enn enkeltpersonforetak ved lave fradagsberettigede kostnader, samtidig som man i utgangspunktet har bedre dekning fra folketrygden ved sykdom og arbeidsledighet. I tillegg har man lettere ekspansjonsmuligheter, og har også mulighet til å selv bli med i pensjonsordningen for ansatte (OTP) dersom man ansetter andre. I tillegg finnes det flere fordeler ved AS som ikke er inkorporert i modellen vår. Blant annet vil man som selvstendig næringsdrivende skille mellom selskap og person, slik at man har begrenset ansvar og lavere nedside ved konkurs. I tillegg vil man med god inntjening ha mer fleksibilitet med tanke på skatt, og har mulighet til å la overskudd bli stående i selskapet og dermed både oppleve en skatteutsettelse og lavere formueskatt.

3. Omfang av ulike tilknytningsformer i dag og forventet utvikling fremover

Hvordan andelen selvstendige vil utvikle seg fremover er usikkert. Økning i arbeidsledigheten og en større andel innvandrere i befolkningen, tilsier isolert sett en svak økning i antall selvstendige fremover. Det store usikkerhetsmomentet knytter seg imidlertid til hvilken betydning «delingsøkonomien» vil ha fremover. Internett og digitale markedsplattformer reduserer transaksjonskostnadene knyttet til formidling og deling av arbeidskraft; dette åpner opp for selvstendige uten et kjent «firmabrand». Vi forventer at delingsøkonomien vil øke antallet selvstendige innen tjenestenæringer hvor det ikke er betydelige stordriftsfordeler. Eksempler på dette er «manuelle formidlingstjenester», slik som varehandel og transport. Her vil trolig de digitale markedsplattformene ha en viktigere koordinerende rolle en tidligere, noe som åpner opp for en større andel selvstendige. Det samme gjelder også «hjelpetjenester», for eksempel omsorgstjenester og rengjøring. Her vil det bli lettere å operere som selvstendig når de digitale formidlingsplattformene blir tatt mer i bruk.

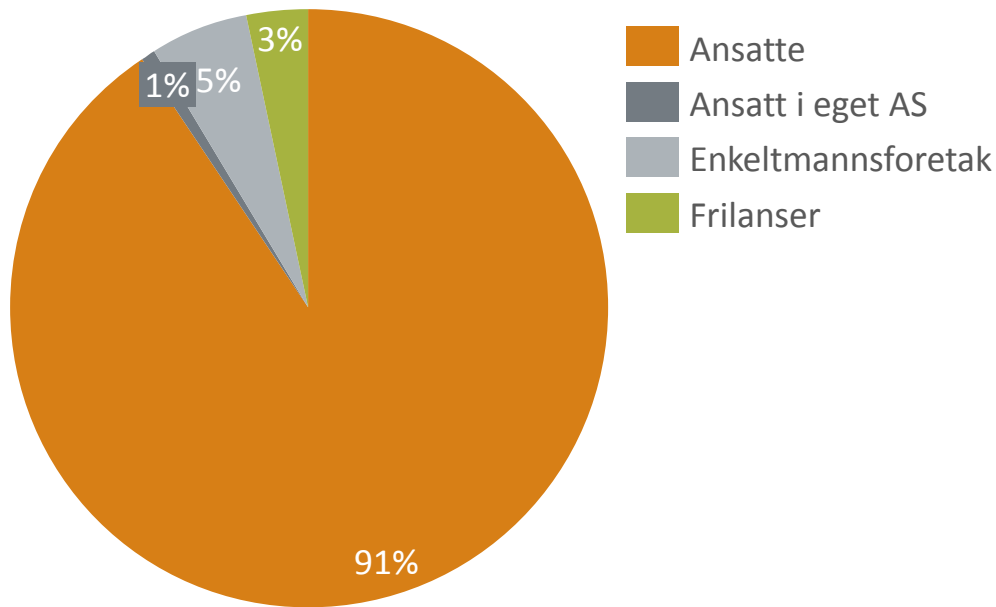
3.1. Fordelingen av ulike tilknytningsformer i dag

Ved utgangen av 2014 anslår SSB at det er om lag 2,65 millioner sysselsatte i norsk økonomi. Av disse er anslagsvis 2,4 millioner sysselsatt i en bedrift med flere ansatte. De resterende sysselsatte er selvstendig næringsdrivende og frilansere. Basert på statistikk fra 2012 vet vi at selvstendige næringsdrivende utgjør om lag 6 prosent av alle ansatte. Denne andelen har vært stabil over tid, og tilsvarte i 2014 at omlag 160 000 av de sysselsatte er selvstendig næringsdrivende. Vi snakker her om personer som i hovedsak er selvstendig næringsdrivende. I tillegg finnes det mange arbeidstakere som også er selvstendig næringsdrivende som en bigeskjeft. Dersom man legger til grunn at antallet frilansere kan beregnes ved å finne residualen av sysselsatte som ikke er ansatt eller selvstendig, var det ved utgangen av 2014 totalt 90 000 frilansere i Norge.¹³

Figuren nedenfor viser den prosentvise fordelingen mellom de ulike tilknytningsformene. 91 prosent av alle sysselsatte er ansatte i bedrifter med flere ansatte. Seks prosent har sysselsatt seg selv, enten i et enkeltpersonforetak (5 prosent) eller som ansatt i eget AS (1 prosent). Anslagsvis tre prosent av alle sysselsatte er frilansere.

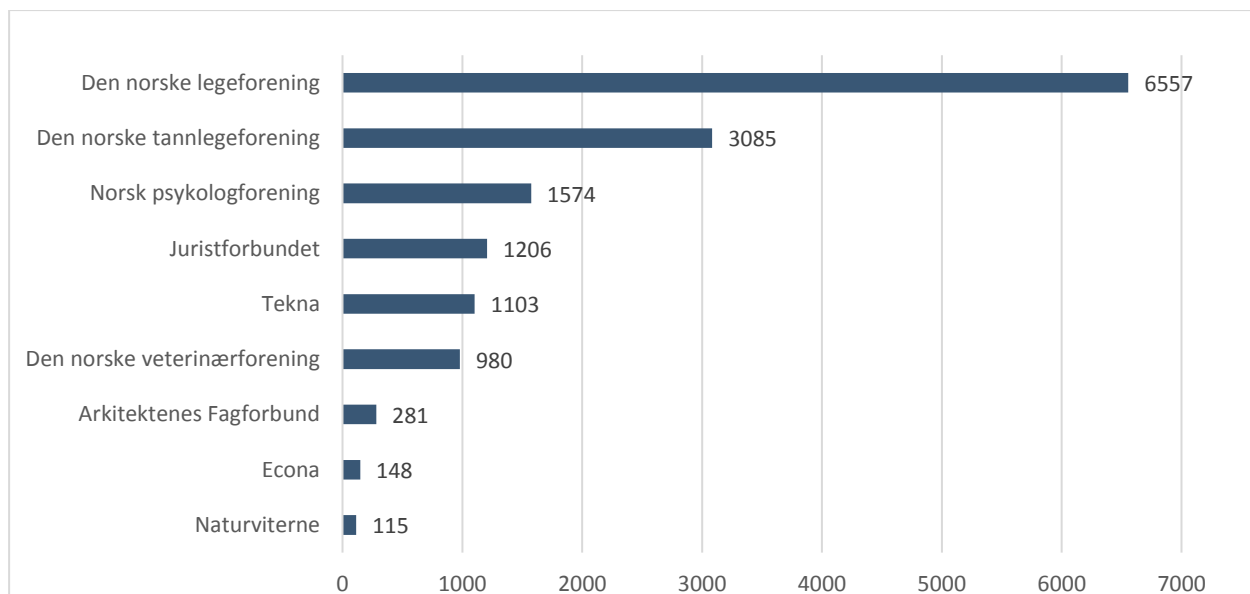
¹³ Dette anslaget er svært usikkert. Dersom man bruker tilsvarende metode på 2015-tall blir anslaget på kun 28 000, altså mindre enn en tredjedel. Noe av denne nedgangen er sannsynligvis reell. Arbeidsledigheten har økt fra 2014 til 2015, og frilansere, blant annet gjennom bemanningsbyråer, er de første i køen til å miste sitt arbeid. 28 000 frilansere synes imidlertid åpenbart for lavt; bare hos bemanningsbyråene alene er det sysselsatt over 34 000 i 2015. Grunnen til at antallet frilansere er lavere i 2015 er fordi SSBs totale anslag over sysselsatte er 60 000 lavere, mens antall ansatte i bedrifter og selvstendige er cirka det samme. SSB har gått over til en ny metode for sin registerbaserte sysselsettingsstatistikk, og påpeker selv at sysselsettingsstatistikken for 2015 ikke er direkte sammenlignbart med tidligere årganger. Vi har derfor valgt å ikke legge sysselsettingstall for 2015 til grunn i vårt estimat ettersom vi ikke vet hvor stor andel av nedgangen som er reell, og hvor stor andel som skyldes statistiske måleendringer.

Figur 10: Fordeling av sysselsatte mellom ulike tilknytningsformer til arbeidslivet. Kilde: SSB og Menon

Blant Akademikernes medlemmer er anslagsvis 15 000 selvstendige næringsdrivende, hvilket tilsvarer 8 prosent av medlemsmassen. Andelen av Akademikernes medlemmer som er selvstendig næringsdrivende er derfor noe høyere enn i befolkningen ellers. Leger og tannleger utgjør to tredjedeler av Akademikernes medlemmer som er selvstendige. Det er imidlertid også et betydelig antall selvstendige blant psykologer, ingeniører, jurister og veterinærer.

Figur 11: Antall av Akademikernes medlemmer som er selvstendig næringsdrivende, foreninger med mer enn 100 selvstendig næringsdrivende. Kilde: Akademikerne (2016).

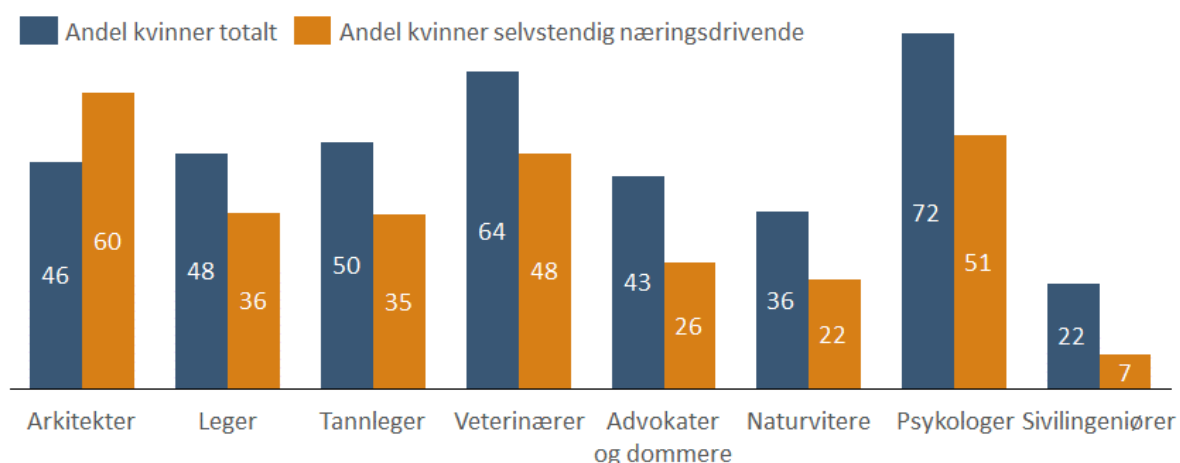
3.2. Entreprenørskapsdemografien

Andelen kvinner

Mens andelen kvinner i arbeidslivet er rett under 50 prosent, er i underkant av 30 prosent av selvstendige næringsdrivende i Norge kvinner. En potensiell delforklaring er at andelen selvstendige er lav i de yrkene hvor kvinneandelen er høy.

Figuren nedenfor viser hvordan den tilsvarende fordelingen er for flere av Akademikernes medlemsgrupper. Søylen til venstre viser andelen kvinner totalt blant denne yrkesgruppen, mens søylen til høyre viser andelen selvstendige næringsdrivende som er kvinner hos den korresponderende medlemsforeningen. For eksempel viser figuren at 46 prosent av arkitektene er kvinner, mens 60 prosent av de selvstendig næringsdrivende medlemmene til Arkitektenes Fagforbund er kvinner. Tallene for de ulike yrkene er hentet fra underlagsdataene i Respons (2015) sin surveyundersøkelse av selvstendige næringsdrivende blant Akademikernes medlemmer.¹⁴

Figur 12: Andelen kvinner totalt og andelen kvinner av selvstendige næringsdrivende.¹⁵ Kilde: SSB, Respons (2015) og Menon

Med arkitektene som et unntak, viser figuren over at andelen av de selvstendige som er kvinner også er lavere blant akademikere enn det den generelle fordelingen mellom kvinner og menn skulle tilsi. Dette understreker at forskjellen mellom den gjennomsnittlige andelen kvinner i næringslivet og andelen kvinner som starter opp som selvstendig næringsdrivende ikke kan forklares med kjønnsforskjeller i yrkesvalg. Blant psykologene er andelen kvinnelige selvstendige 50 prosent, men dette er likevel lavt tatt i betraktning at over 70 prosent av psykologene er kvinner. Generelt er andelen kvinnelige selvstendige om lag 15 prosentpoeng lavere enn den overordnede

¹⁴ Spørreskjema er sendt på web til alle medlemmer som er registrert som næringsdrivende i foreningene som deltar i Akademikerne Næringsdrivende. Til sammen omfatter undersøkelsen 3716 medlemmer av Akademikerne, hvorav over 3000 av disse driver egen virksomhet.

¹⁵ Andelen kvinner er hentet fra SSBs statistikktabell 10327 «Sysselsetting etter kjønn og yrke», mens «Andelen kvinner som er selvstendige næringsdrivende» er hentet fra underlagsdataene i Respons (2015) sin surveyundersøkelse av heltids selvstendige næringsdrivende blant Akademikernes medlemmer. Akademikermedlemmer fra Econa, Samfunnsviterne og Samfunnsøkonomene er ikke representert i statistikken. SSB har ingen god fordeling over siviløkonomer eller samfunnsøkonomer med hensyn til andelen kvinner og menn. Når det gjelder Samfunnsviterne er disse tatt ut av statistikken ettersom de hadde få respondenter i undersøkelsen til Respons (2015).

andelen kvinner i yrket, mens den generelle forskjellen i befolkningen er 20 prosentpoeng. Dette kan ses i sammenheng med økonomisk litteratur som finner at kvinner i gjennomsnitt er mindre tilbøyelige til å ta risiko enn menn (se for eksempel Charness and Gneezy, 2012).

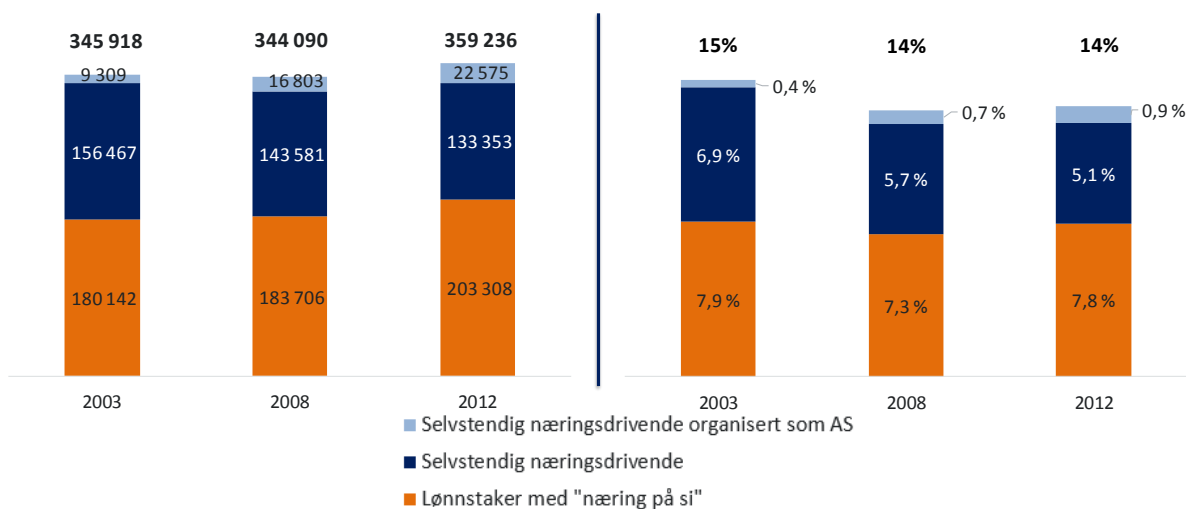
3.3. Forventet utvikling med hensyn til fordeling av tilknytningsform

Andelen selvstendige næringsdrivende i Norge har vært stabil de siste 10 årene. Den underliggende trenden har vært at det har blitt færre selvstendige i primærnæringene, mens det har vært et økende antall selvstendige innen bransjer som helse, kommunikasjon og kultur. I de siste to bransjene finner man også en rekke frilansere. Det finnes ingen statistikk på utviklingen i antall frilansere; veksten i arbeidskraft som formidles gjennom bemanningsbyråer tilsier imidlertid at antallet frilansere har økt betydelig de siste 15 årene.

Historisk utvikling i Norge

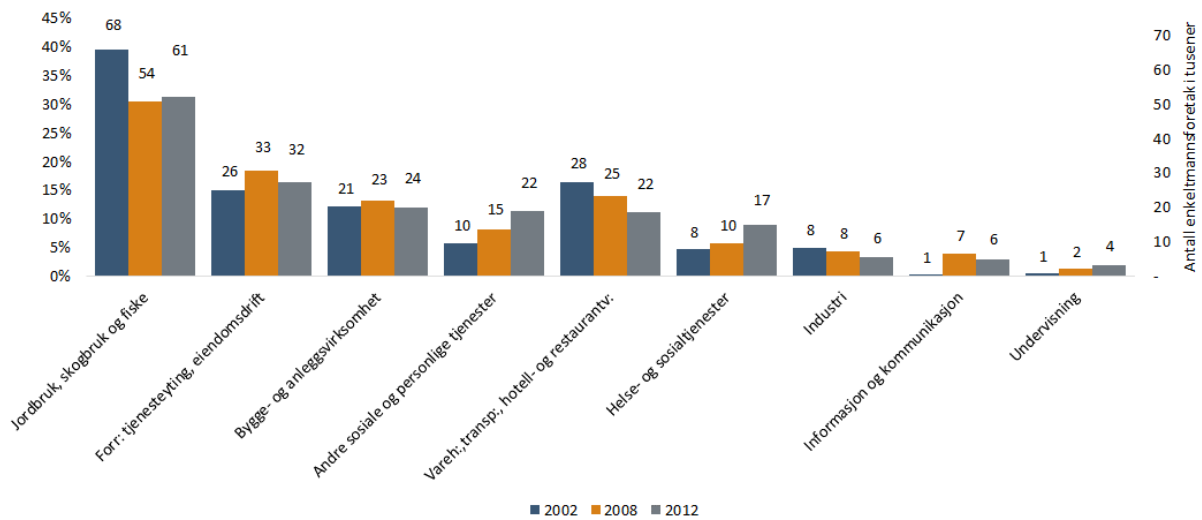
Som vi ser av figuren under falt andelen og antallet selvstendig næringsdrivende i Norge fra 2003 til 2012 og gruppen utgjør kun rundt 6 prosent av de sysselsatte. Antallet med bi-inntekt fra selvstendig næringsvirksomhet har økt, men andelen av det totale antallet sysselsatte har falt. Mens antallet enkeltmannsforetak har gått ned, ser man en tendens til at antallet selvstendig næringsdrivende som opererer med et AS har økt kraftig. På den ene siden er det grunn til å forvente at de med AS også har blitt langt flere i tiden etter 2012 ettersom de finansielle og formelle kravene til å etablere og drive et lite AS har blitt redusert. Samtidig peker våre analyser i retning av at det for mange fremdeles vil være skattemessig gunstig å organisere seg som et enkeltpersonforetak, snarere enn som ansatt i eget AS.

Figur 13: Antall selvstendig næringsdrivende (venstre figur) og andel av sysselsatte (høyre figur). Kilde: Grünfeld mfl. (2016)

Isolert sett svekker informasjonen i figuren over teorier om at arbeidslivet i Norge følger en utviklingsbane hvor tilknytningsformene til arbeidsmarkedet endres markant. Samtidig er det viktig å være klar over at primærnæringene har vært (og er) den største gruppen av selvstendige i Norge og at dette er en næring som har opplevd redusert sysselsetting over perioden. Som vi kan se av figuren under har det vært en kraftig vekst (fra lave nivåer) i antallet selvstendige innen «Andre sosiale tjenester», «Helse og sosiale tjenester», «Informasjon og kommunikasjon» og «Undervisning» fra 2002 til 2012. Disse næringene har så langt stått for en liten andel av de selvstendig næringsdrivende, men gradvis spiller de nå en viktigere rolle. Når det gjelder frilanserne opererer de i de fleste yrker og bransjer, men arbeidsformen er mest utbredt innen kulturbransjen, og innen faglig, teknisk og vitenskapelig tjenesteyting (Agenda og Samfunnsviterne, 2016).

Figur 14: Antall og andel av selvstendig næringsdrivende fordelt på næring (2002, 2008 og 2012). Kilde: Grünfeld mfl. (2016)

Selvstendifisering – en trend?

I løpet av de siste to tiårene har vi blitt presentert for en rekke trender knyttet til «selvstendifisering» av næringslivet. Det samme skulle gjelde for midlertidig ansatte, deltidsansatte og frilansere. Trenden er nært knyttet til det man betegner som «outsourcing» av oppgaver. Det pekes imidlertid også på en rekke andre selvstendifiseringstrender. For eksempel er det en økt bruk av frilansere innen media og kultur. Mediahusene har gått gjennom store reorganiseringer med økt bruk av frilansere. I tillegg har man i Norge hatt en økning i antall kunstnere, musikere og forfattere, yrker hvor man tradisjonelt jobber frilans. I USA snakker man også om «walmartifisering». Kort fortalt handler dette om at ansatte bare får arbeidskontrakt noen timer om dagen, eller bare noen dager i uken, som følge av at bedriften konsentrerer arbeidsoppgavene til bestemte tider. Den siste trenden som forventes å bidra til «selvstendifiseringen» er delingsøkonomien.

Katz og Krueger (2016) har nylig gjennomført en studie som analyserer omfanget av alternative arbeidsforhold i USA over perioden 1995 til 2015. Basert på en egen survey gjennomført i november 2015, finner de at det har vært en betydelig økning i andelen av arbeidere som ikke er i et fast ansettelsesforhold. I USA utgjør denne gruppen per i dag 16 prosent av alle sysselsatte (23,6 millioner), en økning på 5,5 prosentpoeng på 10 år. I Norge har vi foreløpig ikke sett noen tilsvarende vekst i omfanget av selvstendig næringsdrivende som man har sett i land som USA. Selv om selvstendige og frilansere utgjøre en større andel av de sysselsatte i USA, er det uansett fortsatt det tradisjonelle arbeidstaker-arbeidsgiverforholdet som dominerer sysselsettingen der.

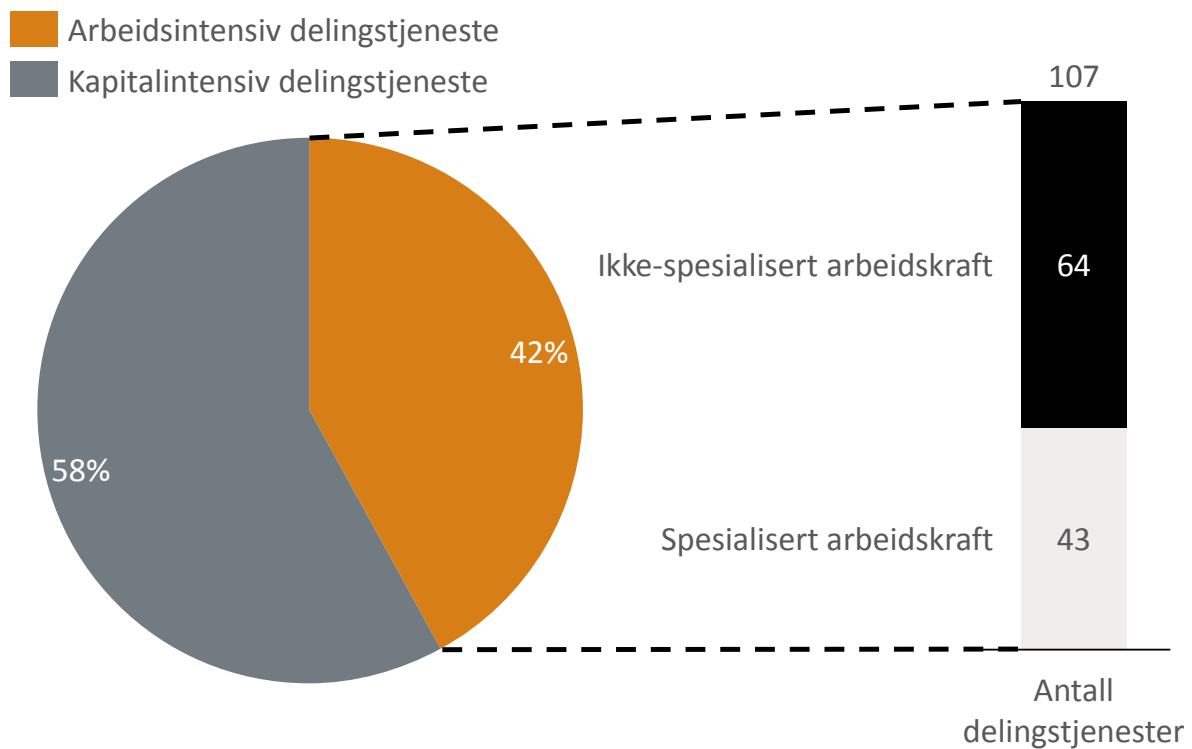
Hvilken rolle forventer vi at delingsøkonomien vil spille?

Delingsøkonomien, formidlingsøkonomien eller «uberfiseringen» har oppstått som følge av at samfunnet i økende grad er digitalisert. Internett og digitale plattformer reduserer transaksjonskostnadene knyttet til formidling og deling av arbeidskraft. Grensene for hva en bedrift eller en husholdning velger å utføre av oppgaver innomhus har med andre ord endret seg markant de siste årene. Dette åpner opp for at selvstendige personer tilbyr tjenester i markedet basert på sin arbeidskraft og sine kapitalvarer. Konseptet er at en tilbyr tjenester som drosje, utleie av hus, deling av biler i bilringer og lignende, uten at en går gjennom en fast ansettelse i en bedrift som et drosjeselskap, et hotell, eller et utleiebyrå.

Hittil synes delingsøkonomien i hovedsak å fokusere på plattformer som formidler enkle manuelle tjenester. Det er i midlertidig fullt mulig at også arbeidsoppgaver med mer spisskompetanse kan omfattes av delingsøkonomien, og det finnes allerede digitale delingsplattformer som formidler mer kunnskapsintensive tjenester til bedrifter. Europakommisjonen fremhever at delingsøkonomien skaper nye muligheter for konsumenter og entreprenører (Europakommisjonen, 2016). Samtidig utfordrer de digitale formidlingsplattformene de eksisterende strukturene i arbeidslivet, særlig i forhold til hvorvidt tjenesteleverandørene gjennom plattformene er å vurdere som selvstendige næringsdrivende, eller om det ligner mest på et mer tradisjonelt arbeidsgiver-arbeidstaker-forhold. Ofte havner de midt imellom, som frilansere. På rekordtid kan delingstjenestene bygge opp et stort nettverk av leverandører, samtidig som de i prinsippet står fritt til å avslutte arbeidsforholdet til de tilknyttede leverandørene over natten.

I figuren nedenfor har vi foretatt en inndeling av ulike delingsøkonomitjenester med hensyn til om de er kapitalintensive eller arbeidsintensive tjenester. Tallene dekker totalt 265 ulike typer delingstjenester, og er basert på JustParks internasjonale database¹⁶ over registrerte tjenester gjennom digitale plattformer. Basert på vår klassifisering finner vi at 42 prosent av delingstjenestene har et betydelig innslag av arbeidskraft (totalt 107 ulike tjenester). Av disse 107 ulike tjenestene vurderer vi videre at 60 prosent formidler «ikke-spesialisert arbeidskraft», mens 40 prosent er formidling av mer spesialiserte tjenester. At det er overvekt av ikke-spesialisert arbeidskraft som formidles stemmer overens med Farrell and Greig (2016) sitt funn om at de som tilbyr sin arbeidskraft gjennom plattformene i gjennomsnitt har lavere inntekt enn gjennomsnittet, mens de som tilbyr kapitalbaserte tjenester er mer like snittet.

Figur 15: Klassifisering av delingsøkonomitjenester basert på JustParks internasjonale database. Kilde: JustPark og Menon Economics

¹⁶ <https://www.justpark.com/creative/sharing-economy-index/>

Blant de vi har kategorisert som ikke-spesialiserte finner vi tjenester som «omvisning i byen», «levering av pakker» eller «hundepassing». Blant de spesialiserte finner vi for eksempel «forretningsrådgivning», «profesjonell fotografering» og «reparering av datamaskin». Inndelingen er basert på en internasjonal database, og sier ikke noe om hvorvidt disse tjeneste formidles gjennom plattformer i Norge. Oversikten er imidlertid nyttig i form av at den gir en oversikt over hva slags delingsøkonomitjenester man også kan forvente å finne i Norge, og hvordan fordelingen vil være mellom arbeidsintensive og kapitalintensive delingstjenester.

I surveyen til Katz og Krueger (2016) er det også et eget fokus på personer som har solgt sine tjenester gjennom en online-formidlingstjeneste. Dette fenomenet omtales som «the gig economy». Basert på surveyet anslår de at 0,5 prosent av alle sysselsatte i USA identifiserer kunder gjennom en online-plattform. Dette tallet korresponderer med sammenlignbare estimater laget av Harris and Krueger (2015) på 0,4 prosent og Farrell and Grieg (2016) på 0,6 prosent. Sysselsetting formidlet gjennom digitale plattformer er med andre ord fortsatt av begrenset betydning for den totale sysselsettingen, selv i USA hvor utviklingen tilsynelatende har kommet lengst.

Det store usikkerhetsmomentet knytter seg imidlertid til hvilken betydning «delingsøkonomien» vil ha som distributør av arbeidskraft fremover, og ikke minst hvordan dette vil påvirke organiseringen av arbeidslivet. Man har allerede sett tegn til at delingsøkonomien kan ha stor betydning for organiseringen av arbeidslivet innen enkeltsektorer, slik som drosjenæringen. Hall and Krueger (2015) har gjennomført en studie av amerikanske sjåførere som formidles gjennom drosjetjenesten Uber. Ved utgangen av 2014 var det 160 000 aktive Uber-sjåførere i USA. Hall og Krueger finner at sjåførene, omtalt som «Uber's driver partners», er tiltrukket av formidlingsplattformen på grunn av fleksibiliteten, avlønningen, og at timelønnen ikke varierer mye med hensyn til antall timer arbeidet. Samtidig er det et viktig poeng at når det gjelder drosjetjenester er disse også tradisjonelt levert av selvstendige sjåførere tilknyttet en distribusjonssentral, og at digitaliseringen derfor i liten grad vil ha noen substansiell påvirkning på organiseringen av arbeidskraften.

De tjenesteytende næringene sysselsetter i dag om lag tre fjerdedeler av alle arbeidstakere. I samarbeid med andre har Menon utviklet en typologi over ulike tjenestegrupper (Menon og Econ Analyse, 2005, Menon og NIFU, 2010). Her er tjenesteytende næringer gruppert i fem grove grupper: Problemløserne, Manuelle formidlingstjenester, Digitale formidlingstjenester, Hjelpetjenester og Opplevelsesleverandører (for nærmere beskrivelse se Vedlegg 2). Denne tjenestetypologien er interessant fordi hver av gruppene har kjennetegn som er viktig med hensyn til å vurdere om tjenesten er hensiktsmessig å levere som selvstendig, fremfor av bedrifter med flere ansatte.

Vår vurdering er at delingsøkonomien har potensiale til å påvirke tilknytningen til arbeidslivet innen alle disse tjenestetypene. Unntaket er kanskje «Digitale formidlingstjenester», eksempelvis teletjenester og bank- og forsikringstjenester. Denne typen tjenester er kjennetegnet ved typisk sterke nettverkseksternaliteter hvor «the winner takes it all», noe som tilsier at det ikke er hensiktsmessig at de leveres av selvstendige aktører. Innen de to største gruppene – «Manuelle formidlingstjenester» (cirka 500 000 sysselsatte) og «Hjelpetjenester» (cirka 250 000 sysselsatte) – er det imidlertid betydelig potensial. Manuelle formidlingstjenester er tjenester der tjenesteleverandøren skaper verdi ved å tilrettelegge for kunders samhandling, for eksempel ved å transportere produkter eller passasjerer eller å drive varehandel. De digitale plattformene bidrar til å koordinere markedet, noe som gjør de store bedriftene mer overflødige, og skaper rom for selvstendige leverandører. «Hjelpetjenester» er substitutt for mindre spesialiserte tjenester for bedrifter og husholdninger. Disse er i liten grad skalerbare, og det er således få ulemper ved å operere som selvstendig i leveransen av denne typen tjenester. Her finner man tjenester som omsorgstjenester, vakt hold, rengjøring, resepsjonstjenester og renovasjon. Her kan også delingsøkonomien ha betydning med hensyn til å øke antallet selvstendige tjenesteleverandører over tid.

Selvstendifisering som en vei inn i sysselsetting

Oljeprisfallet har ført til en reduksjon i investeringsnivået i offshore olje og gass, og med det en nedgang i aktiviteten hos norsk offshore leverandørindustri. Med de lave oljeprisene som er, forventes aktivitetsfallet å vedvare. Per andre kvartal 2016 var den norske arbeidsledigheten på 4,8 prosent (AKU-tall).

Ifølge en studie av Berglann med flere (2011), var det i perioden 2000 til 2005 omtrent 1 prosent av befolkningen i Norge som ble selvstendig næringsdrivende hvert år (befolkningen mellom 20 og 65 år). Litt over halvparten av de selvstendig næringsdrivende kom fra en regulær jobb (status som arbeidstaker). Kun 5 prosent av dem kom rett fra utdanning, mens hele 8 prosent kom fra arbeidsledighet. I den perioden som Berglann mfl studerer, lå ledigheten i Norge på godt under fire prosent av arbeidsstyrken. Dermed viser studien at de arbeidsledige har en langt høyere tilbøyelighet til å starte opp for seg selv enn andre grupper i samfunnet, og at selvstendifisering er en potensiell viktig kanal for sysselsetting av arbeidsledige ressurser. I den grad arbeidsledigheten vedvarer eller øker vil man også forvente en økende andel selvstendige eller frilansere uten en fast tilknytningsform til arbeidslivet.

Delingsøkonomien kan også spille en rolle med hensyn til å forsterke denne effekten. I studien til Hall og Krueger (2015) finner de at åtte prosent av amerikanske Uber-sjåfører kommer fra arbeidsledighet. I studien påpeker de at Uber fungerer som en bro mellom arbeidsledighet og fulltidsjobb (i større grad en tradisjonell drosje-virksomhet), samtidig som det er muligheter for å «utmerke» seg som Ubersjåfører gjennom deres ratingsystem av sjåfører.

Samlet utgjør innvandrere 15 prosent av arbeidstakerne, men kun 12 prosent av de selvstendig næringsdrivende. Dersom man ser bort fra de selvstendig næringsdrivende innen primærnæringene, viser imidlertid Ljunggren (2012) at andelen innvandrere blant selvstendig næringsdrivende er den samme som i resten av befolkningen. SSB (2012)¹⁷ dokumenterer det samme, og finner at 5 prosent av innvandrerne i Norge eier et personlig eid foretak.

I henhold til den registerbaserte arbeidsledigheten er arbeidsledigheten blant innvandrere 2,5 ganger så høy som i befolkningen ellers (7,2 prosent mot 2,9 prosent per mai 2016). Enehaug mfl (2009) finner i sin studie at hovedmotivasjonen blant potensielle innvandrere i Norge er ekskludering og mangelfull mobilitet i det ordinære arbeidsmarkedet. For mange innvandrere er det å jobbe som selvstendig eller frilanser den eneste muligheten inn i sysselsetting. Med en økende innvandrerbefolkning vil man derfor også forvente at antallet selvstendige og frilansere vil øke.

Selvstendiges betydning for økonomisk vekst Når vi snakker om sammenhengen mellom antall selvstendige og økonomisk vekst er det naturlig å ta veien innom entreprenørskap. Tanken er at dersom man gjør det mer attraktivt å være selvstendig, vil man oppleve mer entreprenørskap og innovasjon, som igjen kan føre til økonomisk vekst. I litteraturen skiller det mellom frivillige og «ufrivillige» selvstendige, og det er de frivillige selvstendige som driver med verdiskapende entreprenørskap (Acz, 2016). Antallet «ufrivillig» selvstendige er vanskeligere å knytte opp til høy verdiskaping; dette er heller et produkt av underliggende faktorer i økonomien, som høy arbeidsledighet.

Åstebro (2010) gjennomførte en litteraturstudie med sikte på å svare på spørsmålet «What are the returns in entrepreneurship?». Han finner at svaret varierer kraftig avhengig av hvilket land, hvilken tidsperiode og hvilket datasett man refererer til. Det vises blant annet til en amerikansk studie av Hamilton (2000) som viser at

¹⁷ <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/artikler-og-publikasjoner/grunderaand-blant-innvandrere>

gjennomsnitts- og mediantimelønna til selvstendige er lavere enn for arbeidstakere, samtidig som variansen er større og 13 prosent av de selvstendige har en timelønn på over 20 USD, mens det tilsvarende tallet for arbeidstakere er 4,2 prosent. En annen studie (Åstebro et al., 2013) undersøker verdiskapingen til selvstendige som kommer fra akademiske yrker. De finner her at det ikke er nevneverdig forskjell i inntekten mellom selvstendige og arbeidstakere, men at de selvstendige har tre ganger høyere inntektsrisiko enn arbeidstakere. Dette bygger opp under tidligere argumenter med at selvstendige er mer risikovillige enn arbeidstakere.

Gjennom delingsøkonomien forventer vi at man vil oppleve en økning i antallet selvstendig fremover. Spørsmålet er hvordan denne økningen vil slå ut i form av økt entreprenørskap og verdiskaping. Man kan argumentere for at økningen i antallet selvstendige som forventes skapt av delingsøkonomien i hovedsak vil være en reorganisering av arbeidslivet, og at mange av de nye selvstendige vil gjøre den samme jobben som ansatte tidligere har gjort. Denne typen nye selvstendige faller inn under kategorien ufrivillig selvstendige, og det er således ikke grunn til å forvente at denne reorganiseringen i seg selv vil bidra til økt entreprenørskap og verdiskaping i økonomien (utover at transaksjonskostnadene i økonomien reduseres).

Det man derimot ønsker, er å legge til rette for frivillige selvstendige, altså de som sitter på en gründeridé som de vurderer å sette ut i livet. Dette er kanskje personer som i dag er arbeidstakere, og som unngår eller utsetter å etablere seg som selvstendig på grunn av usikkerheten og risikoen forbundet med dette. Ved å tilrettelegge for denne typen selvstendige, gjennom lavere etableringsbarrierer og mindre risiko, vil man kunne stimulere til mer gründervirksomhet, som igjen kan føre til økt verdiskaping. Det er denne typen tiltak vi vil se nærmere på i resten av analysen. En rapport fra OECD i 2014 viser at små og mellomstore bedrifter i OECD står for en veldig stor andel av veksten i sysselsetting og verdiskaping, men at denne andelen er lavere i Norge (OECD, 2014). Dette tyder på at Norge har et potensiale i å øke sysselsettings- og verdiskapingsveksten fra små og mellomstore bedrifter.

4. Myndighetenes samfunns mål

Norske myndigheter har flere målsetninger som tangerer organiseringen av arbeidslivet.

Likebehandling mellom ulike typer investeringer, finansieringsformer og virksomhetsformer har vært en viktig føring for hvordan de siste to skattereformene har vært utformet (Finansdepartementet, 2015). Ensartet beskatning av arbeidsavkastning, enten den kommer som lønn, næringsinntekt eller eierinntekt er en viktig del av denne likebehandlingen.

Basert på en gjennomgang av den politiske plattformen til den sittende Høyre-FrP-regjeringen (Sundvollen-erklæringen, 2013), har vi identifisert følgende punkter som er viktig for utformingen av rettigheter og plikter knyttet til hvordan man er tilknyttet arbeidslivet:

- **Effektivt arbeidsmarked.** Legge til rette for et velfungerende arbeidsmarked med høy yrkesdeltagelse og god utnyttelse av arbeidskraften.
- **Ansettelsesforhold.** Beholde fast ansettelse som hovedregelen i arbeidsmiljøloven, men samtidig legge til rette for et åpent arbeidsliv, blant annet gjennom å utvide adgangen til bruk av midlertidige ansettelser.
- **Likestilling.** Bidra til et mindre kjønnsdelt arbeidsliv, i form at av flere kvinner og menn skal velge utradisjonelle utdanninger og karrierer.
- **Integrering.** Innvandrere skal føle tilhørighet og tilknytning til det norske samfunnet. Deltakelse i arbeidsliv er en nøkkel til inkludering i det norske samfunnet. Arbeid gir tilhørighet, fellesskap, nettverk og mulighet til selvhjelpenhet.
- **Pensjon.** Stimulere til privat pensjonssparing gjennom å øke de årlige sparebeløpene og vurdere innføring av lik sats i beskatning ved sparing og uttak.
- **Næringsliv.** Styrke et allsidig og bredt norsk næringsliv, og legge bedre til rette for privat eierskap.

Norge er i en overgang fra «særstilling til omstilling», og i forbindelse med denne omstillingen har Regjeringen vektlagt at man skal legge til rette for og stimulere til entreprenørskap. Blant annet uttalte statsminister Erna Solberg i Stortinget tidligere i vår at omstillingen vi står overfor krever etablering av nytt næringsliv, og at vi derfor trenger gründere som etablerer og utvikler morgendagens arbeidsplasser. I tillegg la regjeringen i 2015 frem en gründerplan hvor man slo fast at man ønsket å bruke 400 millioner kroner på å gjøre Norge til et bedre gründerland. Her blir det spesifikt slått fast at man ønsker å legge bedre til rette for gründere ved å gi selvstendig næringsdrivende bedre rettigheter til pleie- og opplæringspenger. Ved å legge bedre til rette for selvstendig næringsdrivende, vil man kunne redusere etableringshindrene som i dag muligens hindrer potensielle gründere fra å ta sjansen.

I det neste kapittelet trekker vi fram potensielle tiltak som vil påvirke de økonomiske insentivene knyttet til ulike tilknytningsformer til arbeidslivet, og som er i tråd med Regjeringens målsetninger.

5. Problemer med dagens regelverk og potensielle tiltak

I kapittel 2 gjorde vi en grundig kartlegging av de viktigste økonomiske forskjellene i rettigheter og forpliktelser til velferdsordninger mellom de ulike tilknytningsformene. Analysen viser at hvilken tilknytningsform som er økonomisk mest gunstig avhenger av individuelle kjennetegn ved den enkelte. For den norske «gjennomsnittspersonen» fremstår det å være enkeltpersonforetak eller arbeidstaker som de økonomisk mest fordelaktige tilknytningsformene, sammenlignet med det å være selvstendig næringsdrivende i aksjeselskap eller frilanser. Samtidig, dersom man har lav sannsynlighet for å bli syk eller generelt ikke har behov for særlig sikkerhetsnett, vil det å være organisert som enkeltpersonforetak være skattemessig gunstig.

I utgangspunktet er det valgfritt om man vil være tilknyttet arbeidslivet som arbeidstaker, enkeltpersonforetak, ansatt i eget AS eller frilanser. Fordelen med dette er at den enkelte kan velge den tilknytningsformen som passer best for seg, gitt sine individuelle preferanser knyttet til individuell frihet til å styre sin egen hverdag veid opp mot behov for trygghet.

Samtidig er ikke tilknytningsformen til arbeidslivet alltid et valg. For arbeidsledige og enkelte innvandrergupper kan det å etablere sin egen virksomhet som selvstendig være det eneste alternativet som sysselsatt. Innen de fleste bransjer og yrker har det dannet seg et mønster for hvordan arbeidslivet skal organiseres. Stort sett handler det om at det å være arbeidstaker er eneste mulighet. I noen bransjer eksisterer det få faste jobber, og frilans-tilværelsen er derfor en viktig tilknytningsform til arbeidslivet. Store strukturelle endringer i mediebransjen har eksempelvis ført til en betydelig økning i antallet frilansere. For mange journalister fremstår derfor ikke nødvendigvis fast ansettelse som en reell valgmulighet.

I den grad vilkårene for selvstendig næringsdrivende og frilansere er ugunstige eller mer risikable enn det å være en ansatt arbeidstaker, kan dette oppfattes som en urimelig forskjellsbehandling av aktører i arbeidslivet for de som ikke har et reelt valg. I analysen har vi identifisert særlig to forhold som er kimer til forskjellsbehandling som ikke har noen opplagt begrunnelse:

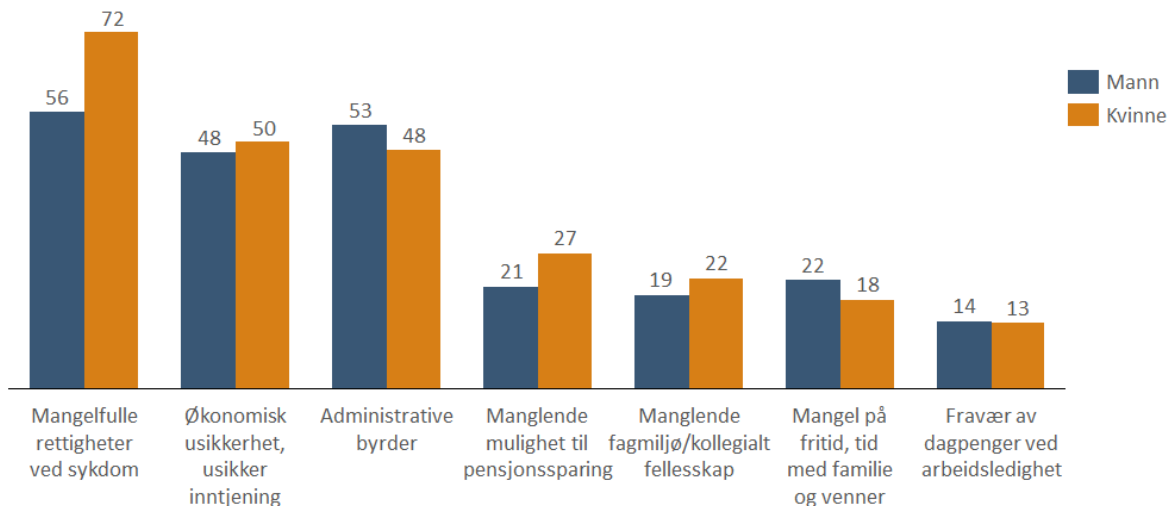
- 1) Den fradragsberettigede innskuddsgrensen for pensjonssparing er lavere for selvstendig næringsdrivende og frilansere.
- 2) Personer som har organisert seg i enkeltpersonforetak har ikke tilsvarende ordning for minstefradrag som de andre tilknytningsformene.

At det er mange som «ufrivillig» går inn i en tilknytningsform til arbeidslivet taler for at man bør etterstrebe å gjøre rettighetene (og pliktene) til velferdsgodene så like som mulig mellom tilknytningsformene.

Blant veterinærer, tannleger og fastleger er det etablert praksis at man er organisert som selvstendig næringsdrivende. Dette har åpenbare fordeler knyttet til at man som selvstendig har rett på overskuddet i foretaket. Samtidig er dette yrker som per i dag er preget av et stort antall unge kvinnelige kandidater som har et større behov for sykeforsikring enn menn i 40-50 års alderen, som tradisjonelt har vært den dominerende aktørgruppen. Figuren nedenfor viser at mangelfulle rettigheter ved sykdom er ansett som den største utfordringen ved å starte opp og drive egen virksomhet blant selvstendige næringsdrivende hos Akademikerne. Tallene er hentet fra surveyundersøkelsen gjennomført av Respons (2015) blant selvstendig næringsdrivende medlemmer av Akademikerne. I spørreundersøkelsen ble man bedt om å gi inntil tre svar blant elleve alternativer på hva som er de største utfordringene ved å starte opp og drive egen virksomhet. Undersøkelsen viste også at kvinner og menn stort sett identifiserte de samme utfordringene, med unntak av spørsmålet om sykeforsikring. Hele 72

prosent av de kvinnelige respondentene oppga mangelfulle rettigheter ved sykdom som en hovedutfordring med å være selvstendig næringsdrivende, mens den tilsvarende andelen for menn var 56 prosent.

Figur 16: De største utfordringene ved å starte opp og drive egen virksomhet blant Akademikernes medlemmer. Kilde: Respons og Menon

Analysene har dokumentert at kvinner er underrepresentert blant selvstendig næringsdrivende. Dette gjelder også når man tar høyde for at bransjer med et stort innslag av selvstendige, slik som primærnæringene, er mannsdominert. Norske myndigheter har som målsetning å bidra til et mindre kjønnsdelt næringsliv. Basert på analysene fremstår det å styrke tilgangen til sykeforsikring for selvstendige og frilansere som et potensielt viktig tiltak for å legge til rette for en høyere andel kvinnelige selvstendige næringsdrivende. Både frilansere og ansatte i eget AS har 100 prosent sykeforsikring fra 17. sykedag, mens enkeltpersonforetak har valgfrihet til å kjøpe tilleggsforsikring. Ved kjøp av denne tilleggsforsikringen vil mye av skattefordelen for enkeltpersonforetak av ikke å betale arbeidsgiveravgift forsvinne. Når det gjelder ekstrarforsikring for inntektsfravall ved korttidssykdom er imidlertid den relativt kostbar for enkeltpersonforetak sammenlignet med andre tilknytningsformer. Et naturlig tiltak er her å vurdere å redusere prisen på forsikringen mot korttidssykdom for enkeltpersonforetak.

Som påpekt ovenfor er det en utfordring at det finnes personer som ikke har et reelt valg med hensyn til tilknytningsform. En nært beslektet problemstilling er at mange gjør sine valg basert på et for tynt beslutningsgrunnlag. I likhet med mangelen på reelle valgmuligheter vil mangelfull informasjon føre til at folk får en tilknytningsform til arbeidslivet som ikke passer godt med egne preferanser. I surveyundersøkelsen som ble gjennomført av Respons på oppdrag fra Akademikerne trekkes pensjonsrettigheter og rettigheter til velferdsordninger i forbindelse med sykdom, svangerskap og arbeidsledighet frem som de to desidert viktigste forholdene som Akademikernes næringsdrivende medlemmer ønsker mer informasjon om. Mangel på informasjon kan også bidra til å forklare hvorfor ikke enda flere trekker frem «manglende mulighet til pensjonssparing» som en viktig utfordring knyttet til det å drive egen virksomhet.

I den kvalitative studien av selvstendige (selvstendig næringsdrivende og frilansere) gjennomført av Moods Qualitative Research på oppdrag for Agenda og Samfunnsviterne (2016), går det tilsvarende fram at respondentene synes det er mye å sette seg inn i som selvstendig, og at man opplever et lappeteppes av informasjonskilder. Det brukes mye tid på å finne informasjon, forstå regelverk og implikasjoner for egen virksomhet. I undersøkelsen går det fram at flere har mangelfull kunnskap om fordeler og ulemper knyttet til å organisere seg som lønnskaker med ulike oppdragsgivere, eller selvstendig næringsdrivende enten med enkeltpersonforetak eller AS. Basert på

dette går det tydelig fram at myndighetene bør vurdere informasjonsvirkemidler som tiltak for å hjelpe personer å gjøre mer informerte valg av tilknytningsform. Det er også et potensial for at myndighetene kan gjøre forenklinger med hensyn til hvilke valg med hensyn til tilknytningsformer som er mulige.

Selv om antallet selvstendige innen primærnæringene reduseres, er det flere forhold som peker i retning av at antallet selvstendige og frilansere vil øke fremover. Fremvekst av digitale plattformer som formidler arbeids-tjenester er et viktig moment, mens økt arbeidsledighet og innvandring er to andre faktorer som kan øke selvstendifiseringen. Et siste forhold som aktualiserer problemstillingene er at det blir flere kvinner som er ferdig-utdannet i yrker som tradisjonelt har hatt en stor andel selvstendige.

I de sektorene hvor man får en selvstendifisering er det en potensiell effekt at tjenesteleverandørene mister forhandlingsmakt (Kuttner (2013), Agenda og Samfunnsviterne (2016)). De internasjonale erfaringene knyttet til lønnsutvikling for de som får sine tjenester outsourcet tegner også et tydelig negativt bilde. Dube og Kaplan (2010) ser på outsourcing av vaktmester- og vakttjenester i USA og finner at utsetting av tjenester som tidligere ble gjennomført innen bedriftens rammer fører til lavere avlønning til de som får sine tjenester outsourcet. Her finner de at særlig de som hadde godt betalt innen disse yrkene tidligere får redusert sin avlønning som følge av outsourcing. Goldschmidt og Schmieder (2015) finner på sin side at outsourcing av vaske-, sikkerhets- og logistikkjenester alene har stått for om lag ni prosent av den økte inntektsulikheten i Tyskland siden 1980-tallet. I Agenda og Samfunnsviterne (2016) sin analyse av frilansere foreslår de at samvirkeforetak og fagorganisering kan være to alternativer for å øke forhandlingsmakten for selvstendige og frilansere.

6. Samfunnsøkonomiske konsekvenser av tiltak

En samfunnsøkonomisk analyse skal sannsynliggjøre hvorvidt det er lønnsomt for samfunnet at et tiltak gjennomføres. I samfunnsøkonomiske analyser skal det derfor utredes minst to alternativer: Et referansealternativ som viser til dagens situasjon dersom tiltaket ikke gjennomføres, og tiltaksalternativet som beskriver situasjonen dersom tiltaket gjennomføres. I analysen frem til nå har vi beskrevet mange nyanser ved dagens situasjon, og hvordan de økonomiske konsekvenser av de ulike tilknytningsformene avhenger av personlige kjennetegn.

I dette kapitlet beskriver vi hvilke typer virkninger vi forventer av de ulike tiltakene beskrevet i forrige kapittel. Videre beskriver vi hva vi forventer vil være de samfunnsøkonomiske og fordelingsmessige virkningene av tiltaket. Selv om et tiltak ikke endrer lønnsomheten til samfunnet totalt sett, kan det eksistere viktige fordelingsmessige hensyn som bør vektlegges i en samfunnsøkonomisk analyse. Eksempelvis kan en omfordeling via skattesystemet fra rik til fattig gi en økt total nytte i samfunnet ettersom en fattig normalt vil verdsette en ekstra krone mer enn en rik person som allerede har mye.

I analysen presenterer vi de forventede effektene på et kvalitativt nivå, uten å prissette forventede nytte- og kostnadsvirkninger. Tiltakene som foreslås er på et overordnet nivå, og må ikke anses som ferdig utarbeidet. Den grunnleggende ideen bak tiltakene er at de skal styrke likebehandlingen mellom tilknytningsformene, og at de skal gjøre det lettere for folk å gjøre valg som er i bedre overenstemmelse med sine faktiske preferanser.

6.1. Tiltaksalternativ A: Harmonisering av forskjeller i mulighet for skattefradrag for privat pensjonssparing

Om vi går inn i en periode med flere frilansere og selvstendig næringsdrivende, vil flere miste den tilkoblingen til velferdsstaten man har som lønnsarbeider. For å unngå dette er det viktig at forskjellene mellom de ulike tilknytningsformene til arbeidslivet anses som velbegrunnede og rettferdige. Regjeringen ønsker å stimulere til privat pensjonssparing gjennom å øke de årlige sparebeløpene. På bakgrunn av dette gis det skattefritak for privat pensjonssparing for sparing på inntil 7 prosent av bruttolønn opp til 12G, hvor det også er mulig med et tilleggsinnskudd på 18,1 prosent for bruttoinntekt mellom 7,1G og 12G. For frilansere og selvstendig næringsdrivende er den fradragsberettigede innskuddsgrensen for privat pensjonssparing på 4 prosent. Den årlige netto-nåverdien av denne forskjellen kan være i titusenkroners-klassen, i tillegg til rene sparemessige effekter. «Manglende mulighet til pensjonssparing» fremheves av de næringsdrivende medlemmene til Akademikerne som den fjerde viktigste utfordringene ved å starte opp og drive egen virksomhet.

Kort om tiltaket

På bakgrunn av forskjellene foreslås det at regelverket for skattefritak knyttet til privat pensjonssparing harmoniseres mellom tilknytningsformene. I harmoniseringen må det tas høyde for at enkeltpersonforetak har noe høyere bruttoinntekt enn de andre tilknytningsformene, alt annet likt. Dette betyr at de prosentvise satsene for enkeltpersonforetak skal være noe lavere enn for de øvrige tilknytningsformene. Dette har sammenheng med at enkeltpersonforetak ikke betaler arbeidsgiveravgift.

Samfunnsøkonomisk vurdering av tiltaket

Tiltaket vil bidra til å redusere forskjeller i sosiale rettigheter mellom tilknytningsformene, og føre til at skattemotivet oppleves som mer nøytralt og rettferdig. En økning i mulighet for skattefradrag vil sannsynligvis bidra til

noe økt privat pensjonssparing for selvstendige næringsdrivende og frilansere ettersom sparing blir relativt mer lønnsomt i forhold til konsum. Det vil også være en effekt at pensjonssparingen øker relativt til andre spareformer. Tiltaket vil ikke forventes å ha noen virkning på sparing eller konsum hos de selvstendig næringsdrivende og frilansere som i dag ikke bruker skattefritaksrammen på 4 prosent av bruttoinntekt. Kun 12 prosent av de selvstendig næringsdrivende oppgir i dag at de sparer i en pensjonsordning (Grünfeld mfl., 2016), tilsvarende andel for selvstendige næringsdrivende blant Akademikerne er 44 prosent.

Overordnet vil tiltaket bidra til å gjøre tilknytningsformene til arbeidslivet mer nøytrale, og være i tråd med Regjeringens ønske om et mer effektivt arbeidsmarked ved at det er de fundamentale forholdene ved de ulike tilknytningsformene som ligger til grunn for arbeidsternes valg av tilknytningsform. Et tiltak som bidrar til å gjøre vilkårene som selvstendig mer likt som det å være arbeidstaker vil isolert sett dra i retning av at flere ønsker å være tilknyttet arbeidslivet som selvstendig. Dersom man får denne typen dynamiske effekter vil dette være en samfunnsøkonomisk gevinst i seg selv ettersom dette innebærer at individer gjør valg for seg selv som gir høyere nytte basert på en mer nøytral skattemodell. Flere selvstendige kan på den annen side bidra til å svekke arbeidskraftens forhandlingsmakt overfor oppdragsgivere, og således gi negative fordelingseffekter i arbeidsternes disfavør på sikt. Økt ulikhet kan være veksthemmende på sikt.

Tiltaket vil ha en negativ provenyeffekt for staten. I prinsippet er skattefordelen kun snakk om en «skatteutsettelse» som betales ved uttak av pensjon, men det vil gi en midlertidig provenyreduksjon for staten som det må dekkes opp for. Størrelsen på provenyeffekten vil avhenge av hvor mye ekstra sparing som blir kanalisert gjennom privat pensjonssparing som følge av tiltaket. Den samfunnsøkonomiske nettovirkningen av tiltaket vil i hovedsak avhenge av hvorvidt en eventuell økt sparing kan kompensere for en økt skattefinansieringskostnad som følge av at provenyinntektene til Staten må hentes inn gjennom annen skattlegging. Videre vil tiltaket kunne gi gevinster ved at folk gjør sitt valg av tilknytningsform uavhengig av skattesystemets utforming.

Fordelingsvirkninger

Tiltaket vil føre til en skattegevinst for selvstendige næringsdrivende og frilansere som ønsker å spare mer enn 4 prosent av bruttoinntekt i privat pensjonssparing, og en tilsvarende negativ provenyeffekt for Staten.

6.2. Tiltaksalternativ B: Innføring av minstefradrag for enkeltpersonforetak

Arbeidstakere, frilansere og ansatte kan utnytte et minstefradrag i lønn på 91 450 kroner. Fradraget skal i utgangspunktet dekke alle fradragsberettigede kostnader knyttet opp mot arbeidet. I tillegg er det mulig å kreve fradrag på faktiske kostnader dersom disse overstiger minstefradraget. I mange tilfeller vil minstefradraget kunne sies å være en skattelettelse ettersom det ofte overstiger faktiske fradragsberettigede kostnader. Enkeltpersonforetak har ikke noe som tilsvarer minstefradraget, noe som vil være en skattemessig ulempe så lenge ikke faktiske fradragsberettigede kostnader er høye. Våre analyser viser at minstefradraget kan ha betydelig innvirkning på hvorvidt enkeltpersonforetak ansees som en økonomisk fordelaktig tilknytningsform til arbeidslivet sammenlignet eksempelvis med å være ansatt i eget AS.

Kort om tiltaket

På bakgrunn av at det er forskjeller mellom tilknytningsformene med hensyn til å benytte minstefradrag for enkeltpersonforetak, foreslås det en ordning der muligheten for å kreve minstefradrag er et alternativ til å kreve fradrag for faktiske kostnader for enkeltpersonforetak. I den grad de som driver enkeltpersonforetaket også er

lønnsmottaker i annen stilling, og dermed har rett på minstefradrag, foreslås det at disse inntektene samordnes slik at minstefradraget kun benyttes én gang.

Samfunnsøkonomisk vurdering av tiltaket

Tiltaket vil bidra til å redusere forskjeller i sosiale rettigheter mellom tilknytningsformene, og føre til at skatte-regimet oppleves som mer rettferdig. Videre vil tiltaket bidra til å redusere administrative kostnader for enkelt-personforetak ved at de ikke trenger å dokumentere fradragsberettigede kostnader overfor skattemyndig-hetene, så lenge de i sum er under minstefradraget.

Et tiltak som bidrar til å gjøre vilkårene som enkeltpersonforetak mer likt som det å motta lønn drar i retning av at flere ønsker å være tilknyttet arbeidslivet som selvstendige generelt, og enkeltpersonforetak spesielt. Dersom man får denne typen dynamiske effekter vil dette være en samfunnsøkonomisk gevinst i seg selv ettersom dette innebærer at individer gjør valg for seg selv som gir høyere nytte basert på en mer nøytral skattemodell. Flere enkeltpersonforetak kan på den annen side bidra til å svekke arbeidskraftens forhandlingsmakt overfor oppdragsgivere, og således gi negative fordelings effekter i arbeidssyternes disfavør på sikt. Økt ulikhet kan være veksthemmende på sikt.

Tiltaket vil ha en negativ provenyeffekt for staten. Størrelsen på provenyeffekten vil avhenge av hvor mange enkeltpersonforetak per i dag ikke har fradragsberettigede kostnader på nivå med eller over minstefradraget, og som heller ikke benytter minstefradrag ved annen lønnsinntekt.

Overordnet vil tiltaket bidra til å gjøre tilknytningsformene til arbeidslivet mer nøytrale, og være i tråd med Regjeringens ønske om et mer effektivt arbeidsmarked ved at det er de fundamentale forholdene ved de ulike tilknytningsformene som ligger til grunn for arbeidssyteres valg av tilknytningsform.

Den samfunnsøkonomiske nettovirkningen av tiltaket vil avhenge av hvorvidt reduksjonen i administrative kostnader for enkeltpersonforetaket kan kompensere for en økt skattefinansieringskostnad som følge av at proveny-inntektene til staten må hentes inn gjennom annen skattlegging. I tillegg kan det være positive samfunnsøkonomiske virkninger av at flere velger enkeltpersonforetak som tilknytningsform til arbeidslivet med utgangspunkt i at tilknytningsformene blir mer nøytralt utformet.

Fordelingsvirkninger

Tiltaket vil føre til en skattegevinst for de enkeltpersonforetak som ikke har fradragsberettigede kostnader over minstefradraget, og en tilsvarende negativ provenyeffekt for Staten.

6.3. Tiltaksalternativ C: Redusere prisen på forsikring for korttidssykdom for selvstendig næringsdrivende

Vanlig ansatte i bedrifter har rett på å få utbetalt 100 prosent lønn allerede fra første sykedag. Sykedag 1 til 16 er det derimot arbeidsgiver som står ansvarlig for å dekke. Ettersom verken frilansere, selvstendig næringsdrivende eller ansatte i eget aksjeselskap har en direkte motpart i form av arbeidsgiver, har de heller ingen som dekker lønningene deres i denne perioden.

Det er derimot mulig å søke ekstrarforsikring fra NAV for å få dekket lønn i denne perioden. Mot en økning i trygdeavgiften på 2 prosentpoeng vil man som enkeltpersonforetak få dekket 65 prosent av lønna også fra første sykedag. Alternativt kan de kjøpe en tilleggsforsikring som dekker 100 prosent av sykdom fra 1. sykedag for en

økning i trygdeavgiften på 6,9 prosentpoeng.¹⁸ Få enkeltpersonforetak velger å benytte seg av disse tilleggssikringene; dette tolkes som at de oppfattes som dyre for personer med et forventet normalt sykefravær og med standard risikopreferanser. Tabellen nedenfor viser antall og andel selvstendige som valgte tilleggssikring i 2013. Tabellen viser at 100 prosent dekning fra dag 17 er mest populær, mens kun litt over 1 prosent av de selvstendige har valgt å tegne tilleggssykeforsikring fra dag 1.

Tabell 5: Antall og andel av selvstendig næringsdrivende som har tatt ut tilleggssikring hos NAV mot sykdom. Kilde: NAV

Ordning:	2013	
	Antall	Andel
65 pst. fra 1.dag	2 366	1.16 %
100 pst. fra 17. dag	18 880	9.29 %
100 pst. fra 1. dag	496	0.24 %
Sum	21 742	10.69 %

Frilansere har til sammenligning tilbud om en forsikring som dekker 100 prosent av lønn fra 1. sykedag mot en økning i trygdeavgiften på 1,9 prosentpoeng. Ansatte i eget AS har også mulighet til å tegne forsikring mot ansvar for sykepenges i arbeidsgiverperioden. For forsikringsåret 2016/2017 er denne premiesatsen satt til 1,2 prosent. Selv om denne forsikringen ikke dekker egenmeldingsperioden på tre dager, er den betydelig rimeligere enn forsikringen for enkeltpersonforetak.

Kort om tiltaket

På bakgrunn av at det er forskjeller mellom tilknytningsformene med hensyn til prisen for forsikring mot korttids-sykdom, foreslås det at prisen på tilleggssikringen for enkeltpersonforetak reduseres. Det bør vurderes om tilleggssikringen for sykdom de første 16 dagene kan utformes på samme måte som «forsikring mot ansvar for sykepenges i arbeidsgiverperioden for små bedrifter». Forsikringsordningen for småbedrifter er selvfinansierende, og ettersom de fundamentale økonomiske forholdene i enkeltpersonforetak og selvstendige som er ansatt i eget AS er de samme, bør det være muligheter for å anvende samme modell.

Samfunnsøkonomisk vurdering av tiltaket

Tiltaket vil bidra til å utjevne de sosiale forskjellene mellom tilknytningsformene. Særlig vil tiltaket kunne ha en positiv effekt på andelen kvinner som velger å være selvstendig næringsdrivende. Mangelfulle rettigheter ved sykdom trekkes frem som den viktigste utfordringen ved å starte opp og drive egen virksomhet, og særlig blant kvinner. Tiltaket er således i tråd med Regjeringens målsetning om et mindre kjønnsdelt arbeidsliv, i form at av flere kvinner og menn skal velge utradisjonelle utdanninger og karrierer.

Tiltaket vil sannsynligvis ha en negativ provenyeffekt for den norske stat. På den ene siden vil en reduksjon i prisen på tilleggssikringen øke provenyet ved at flere velger å kjøpe forsikringen. På den annen side vil det også være flere som vil gjøre krav på utbetaling av sykepenges i forbindelse med korttidssykdom. Begge disse

¹⁸ Den egentlige kostnaden er 9,5 prosentpoeng, men vi trekker fra kostnaden av forsikringen som dekker 100 prosent fra dag 16 for å gjøre det sammenlignbart.

faktorene er usikre, og avhenger også av hvor mye premien reduseres. Per i dag er det svært få enkeltpersonforetak som velger å tegne tilleggsforsikringen for korttidssykdom. Hvor mange som vil velge å tegne en slik tilleggsforsikring mot korttidssykdom dersom premien reduseres er usikkert. I rapporten fra Agenda og Samfunnsviterne (2016) oppgis det at sykeforsikringen fra NAV for frilansere fra første sykedag (på 1,9 prosent) vurderes av de intervjuede frilanserne som dyr, og at de fleste foretrekker egen buffer fremfor denne forsikringen. Dette er overraskende tatt i betraktning at satsen er betydelig lavere enn det det gjennomsnittlige korttidssykefraværet skulle tilsi. Hva som vil bli virkningene av en reduksjon i premien er derfor usikkert. Dersom det er få som uansett velger forsikringen vil de totale provenyvirkningene være små. Samtidig vil et slikt tilbud potensielt være viktig for en liten gruppe personer, særlig kvinner, som ønsker å etablere seg som selvstendig, men som er for risikoaverse.

Overordnet vil tiltaket bidra til å gjøre tilknytningsformene til arbeidslivet mer nøytrale ved at enkeltpersonforetak får et valg om tilleggsforsikring mot korttidssykdom på samme prisvilkår som selvstendige som er ansatt i eget AS og frilansere. I dette tilfellet vil man forvente at antallet selvstendige i enkeltpersonforetak vil øke, og da særlig blant de som forventer å ha noe høyere korttidssykefravær og de som er spesielt risikoaverse.

Den samfunnsøkonomiske nettovirkningen av tiltaket vil avhenge av hvordan inntjeningen til ordningen med lavere priser vil være sammenlignet med dagens tilleggsforsikring. Økonomisk teori tilsier at en ordning med billigere forsikringspremie vil kunne tiltrekke seg en bredere gruppe, ikke bare de som har høy sannsynlighet for korttidssykdom.

Fordelingsvirkninger

Tiltaket vil føre til en gevinst for de enkeltpersonforetak som per i dag allerede benytter seg av tilleggsforsikringen for korttidssykdom, samt alle nye enkeltpersonforetak som vil velge å kjøpe forsikringen. Det er usikkert i hvilken grad tiltaket vil ha en negativ provenyeffekt for Staten.

6.4. Tiltaksalternativ D: Informasjonsvirkemidler

Surveyundersøkelser peker på at selvstendig næringsdrivende og frilansere har utfordringer med å innhente tilstrekkelig informasjon om hvilken tilknytningsform til arbeidslivet som er best egnet for seg. Det uttrykkes også et ønske om mer informasjon med hensyn til pensjonsrettigheter og rettigheter til velferdsordninger i forbindelse med sykdom, svangerskap og arbeidsledighet. Dette gjelder ikke bare de selvstendige selv, men i stor grad også de som skal rådgi dem.

Tilknytningsformene har svært mange fellestrekk, men det er også vesentlige forskjeller som kan gi store økonomiske forskjeller for den enkelte. Per i dag har man tre former for å være selvstendig: Enkeltpersonforetak, ansatt i eget AS og frilanser. Alle disse avviker i rettigheter og plikter sammenlignet med det å være arbeidstaker. Videre finnes det en rekke tilleggsforsikringer knyttet til sykeforsikring. Prisen på disse forsikringene varierer også mellom tilknytningsformene.

Kort om tiltaket

For å gjøre det lettere å orientere seg med hensyn til hvilken tilknytningsform og tilleggsforsikringer som passer den enkeltes preferanser foreslås det at myndighetene utarbeider informasjonspakker om hvilke rettigheter, plikter og muligheter som knytter seg til ulike tilknytningsformer. Informasjonsarbeidet kan potensielt også bli en del av trepartssamarbeidet mellom partene i arbeidslivet – arbeidstakerne, arbeidsgiverne og staten. Per i dag er de selvstendig næringsdrivende ikke en del av trepartssamarbeidet, samtidig kan de selvstendige både

være medlem av arbeidstaker- og arbeidsgiversiden. Ettersom regelverket for de ulike tilknytningsformene er i kontinuerlig utvikling, krever det også at informasjonsarbeidet pågår fortløpende. En mulighet er at myndighetene lager en online «tilknytningsformkalkulator». Kalkulatoren kan eksempelvis basere seg på en lignende modell som den som er presentert i denne rapporten. En slik gratis tilgjengelig kalkulator vil gjøre det lettere for folk å orientere seg om hvilken tilknytningsform som er best gitt egne individuelle karakteristika.¹⁹

Samfunnsøkonomisk vurdering av tiltaket

Innsamling av informasjon er ressurskrevende. Alle som skal etablere sitt eget foretak eller operere som frilanser må ta stilling til en rekke nyanser i regelverket som kan ha betydning for dem. En mer effektiv informasjonsformidling vil bidra til å redusere disse kostnadene. Per i dag er det hovedsakelig regnskapsførere og juridiske rådgivere som har tilstrekkelig kompetanse til å vurdere hvilken tilknytningsform og tilleggsforsikringer som vil være best egnet for den enkelte. Dette er et potensielt unødvendig fordyrende ledd som kan reduseres ved bedre informasjonsformidling.

Mer enhetlig og effektiv formidling av informasjon om de ulike tilknytningsformene vil hjelpe folk til å gjøre bedre valg for seg. Dette kan potensielt gi store nyttegevinster.

Ved å gjøre forenklingstiltak som gjør tilknytningsformene mer nøytrale vil informasjonsgrunnlaget reduseres. Et mindre informasjonsgrunnlag vil gjøre det mindre ressurskrevende å navigere, og det vil også på sikt gi myndighetene et enklere system å administrere. Her er det en avveining mellom å gjøre det enkelt å gjøre valg, og det å gi aktørene en tilstrekkelig stor valgfrihet.

Å systematisere formidlingen av informasjon om tilknytningsformer vil kreve noen kostnader fra myndighetenes side. I hovedsak er det snakk om å syntetisere, kategorisere og eksemplifisere informasjon som allerede finnes, så kostnadene bør være små sett opp mot ressursene som kreves av den enkelte for å gjøre informerte, bevisste valg.

Den samfunnsøkonomiske nettovirkningen av tiltaket forventes å være positiv. Størrelsen på gevinsten vil avhenge av 1) hvor mye aktørene kan spare på egen tidsbruk på å informere seg, 2) hvor mye aktørene kan spare på å redusere bruken av eksterne rådgivere (regnskapsførere og juridisk bistand) og 3) hvor mye bedre valg av tilknytningsform og tilleggsforsikringer vil passe med individets faktiske preferanser. Disse gevinstene må måles opp mot kostnadene som myndighetene har ved å gjennomføre informasjonsarbeidet.

Fordelingsvirkninger

Fordelingsvirkningene anses å være begrenset. Myndighetene vil ha noe økning i bruk av ressurser knyttet til informasjonsarbeidet og aktørene vil ha gevinster i form av mindre ressursbruk på å orientere seg. Potensielt vil det også være noe aktivitetstap for regnskapsførere og juridiske rådgivere.

¹⁹ Slike kalkulatorer er til en viss grad allerede tilgjengelig mot et moderat vederlag i det private markedet. Se for eksempel <https://miniforetak.no/okonomi/se-hvordan-skatten-selvstendig-naeringsdrivende-beregnes/>. Et sentralt spørsmål er imidlertid om det i tilstrekkelig grad formidler hvilke velferdsgoder og hvilken risiko som er tilknyttet hver enkelt tilknytningsform.

6.5. Tiltaksalternativ E: Forenklingstiltak

Som nevnt tidligere, viser surveyundersøkelser at selvstendig næringsdrivende og frilansere har utfordringer med å innhente tilstrekkelig informasjon om hvilken tilknytningsform til arbeidslivet som er best egnet for seg.

Kort om tiltaket

Det bør vurderes om det kan gjøres forenklingstiltak med hensyn til å redusere antall mulige tilknytningsformer, og heller øke fleksibiliteten eller valgfriheten innad i den enkelte tilknytningsform. Eksempelvis er det potensial for å samordne regelverket for enkeltpersonforetak og ansatt i eget AS, slik at de i realiteten fremstår som den samme tilknytningsformen. Dette arbeidet er til en viss grad allerede påbegynt gjennom Aksjelovutvalget som blant annet foreslår å sette ned minimumskravet til aksjekapital fra 29 999 til 1 krone.

På sikt fremstår aksjeselskap som en tilknytningsform til arbeidslivet med mer fleksibilitet med hensyn til langsiktig vekst, og et mer tydelig skille mellom arbeidsliv og individets private økonomi. Tidligere har vi pekt på at både minstefradrag og tilgangen på forsikring mot korttidssykdom er utfordringer med enkeltpersonforetak som tilknytningsform.

Et konkret forslag kunne være å øke fleksibiliteten i skattleggingen av ansatte i eget AS. For at dette skal fremstå som en forenkling, må man samtidig «lukke» enkeltpersonforetak som en mulig etableringsform. Per i dag er det allerede etablert rutiner for å operere med ulik arbeidsgiveravgift betinget på foretakets regionale tilknytning, Regjeringen har også lansert et forslag om å ha høyere arbeidsgiveravgift for finansnæringen. Basert på en slik modell kan man også se for seg at man åpner opp for å innføre en arbeidsgiveravgift som er tilpasset slik at den tilsvarer det man som enkeltpersonforetak betaler mer i trygdeavgift. Dersom man velger å være selvstendig næringsdrivende organisert som ansatt i eget AS har man valgfriheten mellom

- 1) å betale full arbeidsgiveravgift slik man gjør i dag, med de tilhørende rettighetene dette gir, eller
- 2) å betale en minimums arbeidsgiveravgift som tilsvarer det man i dag betaler ekstra i trygdeavgift som enkeltpersonforetak, men at man da heller ikke har rett på dagpenger eller full sykeforsikring fra 17 dager.

Det er viktig å presisere at denne valgfriheten kun vil være gjeldende så lenge man er selvstendig næringsdrivende og eneste ansatt i eget AS. I tillegg er det også et viktig poeng at valget av nivå på arbeidsgiveravgiften må foretas i forkant av regnskapsåret.

Det bør vurderes om tiltaket også bør kombineres med at de som i dag er enkeltpersonforetak gradvis fases over til en aksjeselskapsmodell. Som et minimum bør valgfriheten på nivået på arbeidsgiveravgift innenfor aksjeselskapsmodellen kombineres med at man «lukker» for å etablere nye enkeltpersonforetak.

Samfunnsøkonomisk vurdering av tiltaket

Et slikt tiltak vil føre til en forenkling av regelverket ved at nyetablerere ikke lenger trenger å ta stilling til om de skal etablere seg som AS eller som enkeltpersonforetak. På kort sikt vil ikke nødvendigvis tiltaket fremstå som en forenkling ettersom man har innført en ny valgmulighet, samtidig som enkeltpersonforetak eksisterer som en organisasjonsform. På lengre sikt vil imidlertid dette tiltaket bidra til å fase ut enkeltpersonforetak som en organisasjonsform.

Overordnet vil tiltaket bidra til å gjøre tilknytningsformene til arbeidslivet mer nøytrale, og være i tråd med Regjeringens ønske om et mer effektivt arbeidsmarked ved at det er de fundamentale forholdene ved de ulike tilknytningsformene som ligger til grunn for arbeidsternes valg av tilknytningsform.

Tiltaket vil gjøre valget av fordeler og ulemper med valg av ulike tilknytningsformer som selvstendig næringsdrivende mer transparent. Ikke minst vil det gjøre det mye lettere å løpende justere nivået på skattleggingen sett opp mot velferdsgoder i henhold til din gjeldende livssituasjon. Det å gjøre «feil» valg av tilknytningsform i henhold til sine egne preferanser og risikoprofil vil fremstå som mye enklere å reversere ettersom man kan velge nivået på skattleggingen fra år til år.

En annen fordel ved å «tvinge» folk inn i aksjeselskapsformen, er at dette er en organisasjonsform som er bedre designet for bedrifter som vil vokse. I den grad man etter hvert finner ut at man ønsker å ekspandere med hensyn til ansatte eller investeringer, er det en fordel å være organisert som et aksjeselskap ettersom det er enklere å få inn eksterne investorer og andre eiere. Det er mye å forholde seg til når man skal sette seg inn i hvordan man driver et foretak, og den rene informasjonsmengden kan i enkelte tilfeller føre til både gale valg og passivitet. Dersom man allerede er etablert som enkeltpersonforetak vil man på grunn av informasjonsmengden kunne oppleve byttekostnader ved overgang til aksjeselskap, som kan føre til at man får et senere skift og tregere vekst enn det som er optimalt.

En viktig forskjell mellom enkeltpersonforetak og det å være ansatt i eget aksjeselskap, er at man som ansatt i eget AS har rett på dagpenger. Med dette tiltaket vil man ha fleksibilitet til å velge om man skal ha rett til å få utbetalt dagpenger eller ikke, avhengig av om man velger å betale høy eller lav arbeidsgiveravgift. Et argument som blir trukket opp er at dersom man som selvstendig næringsdrivende ikke har rett på dagpenger, så vil det kunne føre til at man blir lenger i en uproduktiv virksomhet enn dersom man har rett på arbeidsledighetstrygd. Dette vil i så fall være et samfunnsøkonomisk tap. Samtidig er denne effekten sannsynligvis relativt liten ettersom de fleste vil kunne håndtere å søke etter ny jobb samtidig som de håndterer det å sysselsette seg selv som selvstendig.

Tiltaket vil også kunne ha dynamiske effekter ved at det er flere som ønsker å etablere seg som selvstendig næringsdrivende. Å etablere seg som ansatt i eget AS med «lav arbeidsgiveravgift», vil fremstå som en økonomisk mer gunstig tilknytningsform enn å være enkeltpersonforetak. Dette følger av at man nå vil ha rett på minstefradraget uansett, samtidig som man som lite AS har tilgang til å kjøpe gunstigere forsikringer mot kortidssykdom gjennom NAV.

Tiltaket vil ha en negativ provenyeffekt for staten. Størrelsen på provenyeffekten vil avhenge av hvor mange enkeltpersonforetak som ikke har fradragsberettigede kostnader på nivå med eller over minstefradraget, som velger å etablere seg som ansatt i eget AS med «lav arbeidsgiveravgift».

Den samfunnsøkonomiske nettovirkningen av tiltaket forventes å være positiv. Størrelsen på gevinsten vil avhenge av 1) hvor mye enklere det vil være for den enkelte å gjøre informerte valg av tilknytningsform som er tilpasset egne preferanser, 2) hvor fort det vil være mulig å fase ut enkeltpersonforetak som organisasjonsform, 3) hvor mange selvstendig næringsdrivende som vil vokse som følge av at de er etablert i mer vekstvennlig organisasjonsform og 4) hvor mange flere som vil velge å tilknytte seg arbeidslivet som selvstendig fordi skattemodellen er blitt mer nøytralt utformet. Disse gevinstene må måles opp mot kostnadene som myndighetene har ved å gjennomføre en modell med differensiert arbeidsgiveravgift, samt de kostnadene som myndighetene får ved at det er mindre innbetaling av skatt på grunn av at alle selvstendig næringsdrivende har rett på minstefradrag.

Fordelingsvirkninger

Fordelingsvirkningene anses å være begrenset. Myndighetene vil ha noe økning i bruk av ressurser knyttet til håndteringen av muligheten for differensiert arbeidsgiveravgift for ansatte i eget AS. Aktørene vil ha gevinster i

form av mindre ressursbruk på å orientere seg. Tiltaket vil også føre til en skattegevinst for de som konverterer fra enkeltpersonforetak til ansatt i eget AS, og som ikke har fradragsberettigede kostnader over minstefradraget. Redusert skatt på grunn av minstefradrag vil gi en tilsvarende negativ provenyeffekt for staten.

Referanseliste

- Acs, Zoltan (2006). How is entrepreneurship good for economic growth?. *Innovations*, 1(1), 97-107.
- Agenda og Samfunnsviterne (2016). Frilansere: Frihet og frykt. Perspektivnotat.
- Arindrajit Dube and Ethan Kaplan, "Does Outsourcing Reduce Wages in the Low-Wage Service Occupations? Evidence from Janitors and Guards," *Industrial & Labor Relations Review*, 63(2), January 2010, pp. 287-306.
- Berglann, H., Moen, E. R., Røed, K., & Skogstrøm, J. F. (2011). Entrepreneurship: Origins and returns. *Labour Economics*, 18(2), 180-193.
- Charness, G., & Gneezy, U. (2012). Strong evidence for gender differences in risk taking. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 83(1), 50-58.
- Deborah Goldschmidt and Johannes F. Schmieder, "The Rise of Domestic Outsourcing and the Evolution of the German Wage Structure," IZA DP No. 9194, July 2015. Available from: <ftp.iza.org/dp9194.pdf>
- Enehaug, H., Gamperiene, M. og Osman, A. (2009). Entreprenørskap blant innvandrere – evaluering av to etablerersentre.
- Europakommisjonen (2016), "COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS", COM(2016) 356 FINAL
- Farrell, D., & Greig, F. (2016). The Online Platform Economy: What is the growth trajectory? *March 2016b*.
- Finansdepartementet, Bedre skatt – En skattereform for omstilling og vekst. Meld. St. 4 (2015-2016)
- Finansdepartementet, Prinsipper og krav ved utarbeidelse av samfunnsøkonomiske analyser mv., R-109/14.
- Grünfeld, L., Salvanes, K. G., Hvide, H., Jensen, T. B. og Skogstrøm, J. F. (2016). Selvstendig næringsdrivende i Norge og delingsøkonomi, Menon-publikasjon nr. 14/2016
- Grünfeld, Halseth, Jakobsen og Røtnes (2005) Innovasjon i tjenester: MENON publikasjon nr. 4/2005
- Grünfeld mfl. (2010), Innovasjon i tjenester. En empirisk analyse av tjenesteinnovasjon i norsk næringsliv og innovasjonspolitikken utfordringer på tjenesteområdet, Menon-publikasjon nr. 12/2010
- Hall, J. and Krueger, J, "An Analysis of the Labor Market for Uber's Driver-Partners in the United States", Working Papers (Princeton University. Industrial Relations Section), 2015
- Katz, L. F., & Krueger, A. B. (2016). The Rise and Nature of Alternative Work Arrangements in the United States, 1995-2015.
- Ljunggren, E., G. Solvoll og E. Vinogradov (2012): Finansieringsordninger for innvandrere etablerere: Identifisering og utvikling av gode modeller, NF-rapport nr. 6/2012, Bodø
- OECD (2014). Young SMEs, growth and job creation.
- Respons (2015). Selvstendig næringsdrivende – utfordringer og muligheter. Undersøkelse blant medlemmer Akademikerne Næringsdrivende 16. – 30. november 2015

Robert Kuttner, "The Task Rabbit Economy", The American Prospect, October 10, 2013.

Seth Harris and Alan Krueger, "A Proposal for Modernizing Labor Laws for Twenty-First-Century Work: The 'Independent Worker'," The Hamilton Project, Discussion Paper 2015-10, Washington, DC, December 2015.

Sundvollen-erklæringen (2013). Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet.

Åstebro, Thomas B. "The returns to entrepreneurship." (2012): 45-108.

Åstebro, Thomas, Pontus Braunerhjelm, and Anders Broström. "Does academic entrepreneurship pay?" *Industrial and Corporate Change* 22.1 (2013): 281-311.

Vedlegg 1

I beregningen av forventet nytte antar vi som en forenkling at man kun har to mulige utfall for hvert av usikkerhetsmomentene. Enten er man heldig og er hverken syk eller arbeidsledig, eller så er man uheldig og relativt mye syk og med stor sannsynlighet for å bli arbeidsledig. Forutsetningene presenteres i Tabell 6 nedenfor. Ved å kombinere disse utfallene har man totalt ni mulige kombinasjoner. Forventet nytte er så beregnet ved å vekte nytten i hvert av de ni utfallene med sannsynligheten for at dette utfallet inntreffer.

Tabell 6: Beskrivelse av ulike scenarier knyttet til usikkerhet rundt disponibel inntekt

	Heldig utfall	Uheldig utfall	Forventet verdi
Korttidssykdom	0 % syk med 50 % sannsynlighet	8,38 % syk med 50 % sannsynlighet	3,2 %
Langtidssykdom	0 % langtidssykemeldt med 95 % sannsynlighet	50 % langtidssykemeldt med 5 % sannsynlighet	3,2 %
Arbeidsledighet	0 % arbeidsledig med 90,4 % sannsynlighet	100 % arbeidsledig med 4,8 % sannsynlighet	4,8 %

I analysen behandler vi de ulike sannsynlighetene som uavhengige. Dette er åpenbart en ytterligere forenkling av modellen. Eksempelvis, for å være langtidssyk må man først ha vært korttidssyk, og sannsynligheten for å bli arbeidsledig vil også trolig øke dersom man er mye syk.

Vedlegg 2

Klassifisering og beskrivelse av ulike tjenestetyper (antall ansatte i norsk økonomi i parentes)

- **Problemløserne (230 000 ansatte)** som skaper verdi ved å løse kunders spesifikke og komplekse problemer. Det innebærer at leveransen fra en problemløser ofte vil være unik. Her finner vi juridiske tjenester, spesialiserte helsetjenester, ingeniører, arkitekter, en rekke tekniske tjenester, forretningskonsulenter og forskere. Tjenestene er kunnskapsintensive, i liten grad standardiserbare og derfor heller ikke skalerbare. Problemløsningstjenester vil nesten alltid være kjennetegnet ved asymmetrisk informasjon mellom kunder og leverandører.
- **Manuelle formidlingstjenester (480 000 ansatte)** der produsentene skaper verdi ved å tilrettelegge for kunders samhandling, for eksempel ved å transportere produkter eller passasjerer eller å drive varehandel. Tjenestene domineres av tradisjonell varehandel og transport. Denne typen tjenester er mindre kunnskapsintensiv enn problemløsning, den er standardiserbar og i noen grad skalerbar. Formidlingstjenester kan ofte ha naturlig monopol-egenskaper.
- **Digitale formidlingstjenester (70 000 ansatte)** Disse kan tilby sine tjenester gjennom digitaliserte operasjoner. De skaper ofte verdier i nettverk der kundene er med på å drive frem innovasjon. I denne gruppen finner vi teletjenester, bank- og forsikringstjenester, internettjenester og sosiale nettverk. Tjenestene er mer kunnskapsintensive, de er standardiserbare og de er høyst skalerbare. På grunn av sterke nettverkseffekter er det fare for at digital formidling genererer få, men store vinnere («winner takes all»), og at disse da opparbeider seg markedsmakt.
- **Hjelpetjenester (230 000 ansatte)** som skaper verdi ved å overta utførelsen av mindre spesialiserte oppgaver for bedrifter og husholdninger. Her finner vi produsenter av kantinetjenester, eiendomsdrift, omsorgstjenester, vakthold, rengjøring, resepsjonstjenester, renovasjon og vikartjenester. Tjenestene er mindre kunnskapsintensive, lettere å standardisere, men kun i begrenset grad skalerbare. Hjelpetjenester er i mindre grad kjennetegnet ved markedssvikt, men i forbrukermarkeder, hvor transaksjoner er få og infrekvente, kan tjenestene være preget av informasjonsskjevheter mellom kunder og leverandører.
- **Opplevelsesleverandører (140 000 ansatte)** er skilt ut som en særskilt gruppe fordi kultur- og reiselivsnæringene skaper verdier på en annerledes måte enn de andre tjenestegruppene. Verdier skapes ved å stimulere kunders følelser, sanser og åndelige opplevelser. Her finner vi hoteller og restauranter, kunst/underholdning og kultur, skisentre, event- og selskapstjenester og lignende. På grunn av komplementaritet mellom ulike tilbydere (for eksempel overnatting, servering og aktivitetstilbud), kan det være gratispassasjerproblemer knyttet til kvalitet og prising.

Vedlegg 3

Tilknytningsform	Avgifter	Gjenytelser	Andre forsikringer	Netto disponibel inntekt
Arbeidstaker	Betaler både arbeidsgiveravgift og trygdeavgift	100 prosent dekning ved langtidssykdom, 62,4 prosent dekning ved arbeidsledighet	Arbeidstaker dekker full lønn i sykdomsperioden ved korttidssykdom	Kan benytte seg av minstefradrag. 7 prosent fradragberettiget pensjonssparing.
Frilanser	Betaler både arbeidsgiveravgift og trygdeavgift	100 prosent dekning ved langtidssykdom, 62,4 prosent dekning ved arbeidsledighet	Ingen dekning ved korttidssykdom, men mulighet for 100 prosent dekning mot en 1,9 prosentpoengs økning i trygdeavgift	Kan benytte seg av minstefradrag. 4 prosent fradragberettiget pensjonssparing.
Enkeltpersonforetak	Betaler kun trygdeavgift, men med høyere sats	65 prosent dekning ved langtids-sykdom, ingen dekning ved arbeidsledighet	Ingen dekning ved korttidssykdom, men mulighet for 65 prosent dekning mot en 2 prosentpoengs økning i trygdeavgift	Kan benytte seg av minstefradrag. 4 prosent fradragberettiget pensjonssparing.
Selvstendig i AS	Betaler både arbeidsgiveravgift og trygdeavgift	100 prosent dekning ved langtidssykdom, 62,4 prosent dekning ved arbeidsledighet	Ingen dekning ved korttidssykdom, men mulighet for 100 prosent dekning fra fjerde dag mot en 1,2 prosentpoengs økning i trygdeavgift	Kan benytte seg av minstefradrag. 4 prosent fradragberettiget pensjonssparing.